

MULIERIS DIGNITATEM

*Apoštolský list papeže Jana Pavla II.
O DŮSTOJNOSTI A POVOLÁNÍ ŽENY
u příležitosti Mariánského roku
z 15. srpna 1988.*

Ctihodní spolubratři,
drazí synové a dcery,
pozdrav a apoštolské požehnání.

Úvod

Znamení času

1. Důstojnost ženy a její povolání - neustálý předmět lidského a křesťanského uvažování - nabyl zcela zvláštní důležitosti v posledních letech. Dokazují to mezi jiným *projevy učitelského úřadu církve*, vyjádřené v různých dokumentech II. vatikánského koncilu. V závěrečném poselství se zde říká: „Nastává hodina, a již nastala, kdy se plně rozvíjí povolání ženy, hodina, kdy žena získává ve společnosti možnosti, vliv, vyzářování, jakých dosud nedosáhla. Proto ve chvíli, kdy lidstvo prochází tak hlubokou proměnou, mohou ženy, osvícené duchem evangelia, pomoci lidstvu, ohroženému úpadkem“¹. Slova tohoto poselství opakují to, co již bylo vyjádřeno v koncilním učení, zejména v pastorální konstituci *Gaudium et spes*² a v dekretu o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem*³.

Podobná stanoviska se projevovala již před koncilem, například v četných promluvách papeže Pia XII.⁴ a v encyklice *Pacem in terris* papeže Jana XXIII.⁵ Po II. vatikánském koncilu můj předchůdce Pavel VI. vyjádřil smysl tohoto „znamení času“, když přiřkl titul učitelek církve svaté Terezii od Ježíše a svaté Kateřině Sienské⁶ a když také na žádost shromáždění biskupské synody z roku 1971 ustanovil *zvláštní komisi*, která měla studovat současné problémy, týkající se „účinného povznesení důstojnosti a odpovědnosti žen“⁷. V jedné ze svých

---

¹ Poselství koncilu ženám (8. 12. 1965): AAS 58 (1966), 13-14.

² Srv. II. vat. kon., pastorální konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* 8; 9; 60.

³ Srv. II. vat. kon., dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem* 9.

⁴ Srv. Pius XII., promluva k italským ženám (21. 10. 1945): AAS 37 (1945), 284-295; promluva k Světové unii ženských katolických organizací (24. 4. 1952): AAS 44 (1952), 420-424; promluva k účastníkům 14. mezinár. kongresu Světové unie ženských katol. organizací (29. 9. 1957): AAS 49 (1957), 906-922.

⁵ Srv. Jan XXIII., enc. *Pacem in terris* (11. 4. 1963): AAS 55 (1963), 267-268.

⁶ Povýšení sv. Terezie z Avily na „učitelku církve“ (27. 9. 1970): AAS 62 (1970), 590-596; povýšení sv. Kateřiny Sienské na „učitelku církve“ (4. 10. 1970): AAS 62 (1970), 673-678.

⁷ Srv. AAS 65 (1973), 284n.

promluví řekl Pavel VI. mezi jiným: „V křesťanství víc než v kterém jiném náboženství má žena od počátku zvláštní důstojné postavení. O tom nám podává mnoho a nikoli nepatrných důkazů Nový zákon. (...) Je očividné, že žena je určena, aby byla součástí živé a čínorodé struktury křesťanství tak výrazným způsobem, že snad ještě nebyly využity všechny tyto možnosti.“⁸

Otcové nedávného shromáždění biskupské synody (říjen 1987), věnované „povolání a poslání laiků v církvi a ve světě dvacet let po II. vatikánském koncilu“, se znovu zabývali otázkou důstojnosti a povolání ženy. Přáli si mimo jiné, aby se prohloubily antropologické a teologické základy, nutné k vyřešení problémů, spojených s významem a důstojností ženského a mužského bytí. Jde o to pochopit důvody a důsledky Stvořitelova rozhodnutí, aby lidská bytost existovala vždycky a pouze jako žena a muž. Jenom když vycházíme z těchto základů, které umožňují vystihnout hloubku důstojnosti a povolání ženy, dá se pak mluvit o její aktivní přítomnosti v církvi a ve společnosti.

O tom právě hodláme pojednat v tomto dokumentu. Posynodální exhortace, která bude potom uveřejněna, předloží pastorační návrhy o místě ženy v církvi a ve společnosti. Synodální Otcové pronesli o tom důležité myšlenky a také pečlivě uvážili svědectví laických posluchačů, žen a mužů, pocházejících z místních církví všech kontinentů.

Mariánský rok

2. Poslední synoda se konala v Mariánském roce, který je nám zvláštním podnětem, abychom přistoupili k tomuto námětu, jak ukazuje i encyklika *Redemptoris Mater*⁹. Tato encyklika rozvíjí a aktualizuje učení II. vatikánského koncilu, obsažené v 8. kapitole dogmatické konstituce o církvi *Lumen gentium*, která nese příznačný název „Blahoslavená Panna Maria, Matka Boží, v tajemství Krista a církve“. Maria, „žena“ z bible (srv. Gn 3,15; Jan 2,4; 19,26), má úzký vnitřní vztah ke Kristovu spásonosnému tajemství, a má proto zvláštní místo i v tajemství církve. Poněvadž „církve je v Kristu jako svátost (...) niterného spojení s Bohem a jednoty celého lidského pokolení“¹⁰, vede nás zvláštní přítomnost Matky Boží v tajemství církve k předpokladu, že je *výjimečné pouto mezi touto „ženou“ a celou lidskou rodinou*. Jde tady o každého člověka, o všechny syny a všechny dcery lidského pokolení, v kterých se uskutečňuje během věků základní dědictví

⁸ Pavel VI., promluva k účastníkům národního setkání italského ženského střediska (6. 12. 1976): *Insegnamenti di Paolo VI.*, XIV (1976), 1017.

⁹ Srv. enc. *Redemptoris Mater* (25. 3. 1987) 46: AAS 79 (1987), 424n.

¹⁰ II. vat. kon., dogm. konst. o církvi *Lumen gentium* 1.

celého lidstva, svázané s tajemstvím „biblického počátku“: „Bůh stvořil člověka jako svůj obraz, stvořil je jako muže a ženu“ (Gn 1,27)¹¹.

Tato věčná *pravda o člověku*, muži a ženě, pravda, která je také nezměnitelně zakotvena ve všeobecné zkušenosti, je zároveň i tajemstvím, které jen v „*tajemství nalézá pravé světlo* (...). Kristus člověku plně odhaluje a odkrývá jeho velmi vznešené povolání“, jak učí koncil¹². Nemáme snad v tomto „odhalení člověka člověku“ nacházet zvláštní místo pro onu „ženu“, která byla Kristovou Matkou? Nemůže snad *Kristovo poselství*, obsažené v evangeliu, jehož podkladem je celé Písmo svaté, Starý i Nový zákon, mnoho říci církvi a lidstvu o důstojnosti a povolání ženy?

Text dokumentu, který následuje, je v souladu s charakterem mariánského roku na konci druhého a na začátku třetího tisíciletí po narození Krista. Tento text je stylem i povahou meditativní.

I. kapitola **Žena - Matka Boží (Theotokos)**

Spojení s Bohem

3. Když se „naplnil čas, *poslal Bůh svého Syna, narozeného z ženy*“. Těmito slovy v listě Galatánům (4,4) spojuje apoštol Pavel dvě základní složky, které zásadním způsobem určují naplnění tajemství, „předem stanoveného v Bohu“ (srv. Ef 1,9). Syn, Slovo soupodstatné s Otcem, rodí se jako člověk z ženy, když se „naplní čas“. Tato událost vede ke *klíčovému bodu* dějin člověka na zemi, chápaných jako dějiny spásy. Je významné, že apoštol nenazývá Kristovu Matku jejím vlastním jménem „Maria“, ale definuje ji jako „ženu“. To je v souladu se slovy protoevangelia v knize Geneze (srv. 3,15). Právě ona „žena“ je přítomna v ústřední události spásy, která rozhoduje o „naplnění času“. Tato událost se uskutečňuje v ní a jejím prostřednictvím.

Takto začíná *ústřední událost, klíčová událost dějin spásy*, Pánova Pascha. Nicméně snad stojí za to promyslet si tento počátek na podkladě duchovních dějin člověka, chápaných v nejširším smyslu, tak jak se vyjadřují v různých náboženstvích světa. Všimněme si zde slov II. vatikánského koncilu: „Lidé čekají od různých náboženských vyznání odpovědi na záhadné otázky lidské existence,

---

¹¹ Rozsáhlejší výklad antropologického a teologického smyslu „počátku“ můžeme nalézt v první části papežových střeďečních promluv při generální audienci, které jsou věnovány „teologii těla“, zač. 5. září 1979: Insegnamenti II, 2 (1979), 234-236.

¹² II. vat. kon., past. konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* 22.

keré jako včera tak i dnes hluboce znepokojují lidské srdce: co je člověk, jaký je smysl a cíl našeho života, co je dobré a co je hřích, jaký mají původ a účel bolesti, jakou cestou lze dosáhnout opravdového štěstí, co je smrt, zda je soud a odměna po smrti, a konečně ono poslední a nevýslovné tajemství, jež zahaluje naši existenci, odkud máme svůj původ a kam směřujeme?“¹³ „Již od dávných dob až po naše časy nacházíme u různých národů jakési tušení, že jistá tajemná síla působí při sledu věcí a událostí lidského života, ba někdy dokonce u nich nacházíme poznání nejvyššího Božství anebo i poznání Otce“¹⁴.

Na pozadí tohoto rozsáhlého obrazu zřetelně vystupují tužby lidského ducha, hledajícího Boha - a někdy „téměř tápajícího“ (srv. Sk 17,27). „Naplnění času“, o kterém mluví Pavel ve svém listě, ukazuje *odpověď samého Boha*, toho, „v němž žijeme, hýbáme se a jsme“ (srv. Sk 17,28). To je Bůh, který „mnohokrát a mnoha způsoby mluvil v minulosti k našim předkům skrze proroky a v poslední době promluvil k nám skrze svého Syna“ (srv. Žid 1,1-2). Vyslání tohoto Syna, soupodstatného s Otcem, jakožto člověka „zrozeného z ženy“, tvoří vrcholný a *definitivní bod sebezjevení Boha lidstvu*. Toto sebezjevení má spásný ráz, jak učí na jiném místě II. vatikánský koncil: „Bůh ve své dobrotivosti a moudrosti rozhodl zjevit sám sebe a oznámit tajemství své vůle (srv. Ef 1,9): že lidé skrze Krista, Slovo, jež se stalo tělem, mají v Duchu svatém přístup k Otci a stávají se účastnými božské přirozenosti (srv. Ef 2,18; 2 Petr 1,4)¹⁵.

Žena stojí *ve středu této spásonosné události*. Sebezjevení Boha, který je nevyzpytatelnou jednotou v Trojici, je obsaženo ve svých základních liniích ve *zvěstování v Nazaretě*. „Počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš. Bude veliký a bude nazván Synem Nejvyššího.“ „Jak se to stane? Vždyť muže nepoznávám.“ „Duch svatý sestoupí na tebe a moc Nejvyššího tě zastíní. Proto také dítě bude nazváno svaté, Syn Boží. (...) Vždyť u Boha není nic nemožného“ (srv. Lk 1,31-37)¹⁶.

Je snadné uvažovat o této události z *hlediska dějin Izraele*, vyvoleného národa, jehož je Maria dcerou. Ale je také snadné uvažovat o ní z hlediska všech cest, na kterých lidstvo obvykle hledá odpovědi na základní a zároveň nejdůležitější otázky, které je nejvíc trýzní. Což snad není ve zvěstování v Nazaretě začátek konečné odpovědi, kterou Bůh *sám vychází vstříc neklidnému*

¹³ II. vat. kon., prohlášení o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate* 1.

¹⁴ Tamtéž, 2.

¹⁵ II. vat. kon., dogm. konst. o Božím zjevení *Dei verbum* 2.

¹⁶ Již podle církevních otců došlo k prvnímu zjevení Nejsvětější Trojice v Novém zákoně při zvěstování. V jedné homilii, připisované svatému Řehoři Divotvůrci, stojí: „Maria, tys odlesk Světla ve výsostné říši Ducha! V tobě je oslaven Otec, který nemá původ a jehož moc tě zastínila. V tobě se klaníme Synu, kterého jsi podle těla nosila v lůně. V tobě je oslavován Duch svatý, který způsobil v tvém těle narození velkého Krále. Díky tobě, milostiplná, mohla být ve světě poznána svatá a soupodstatná Trojice.“ (*Hom. 2 in Annunt. Virg. Mariae*: PG 10, 1 169). Srv. též sv. Ondřej Krétský, *In Annunt. B. Mariae*: PG 97, 909.

*srdci člověka?*¹⁷ Tady nejde jen o Boží pravdy, zjevené prostřednictvím proroků, nýbrž touto odpovědí se skutečně „Slovo stává tělem“ (srv. Jan 1,14). *Maria* takto dosahuje *takového spojení s Bohem*, že to překonává všechno očekávání lidského ducha. Překonává to i očekávání celého Izraele, a to zejména dcer tohoto vyvoleného národa, které mohly na základě zaslíbení doufat, že se jedna z nich stane jednoho dne matkou Mesiáše. Kdo z nich však mohl předpokládat, že slíbený Mesiáš bude „Synem Nejvyššího“? Při starozákonní víře v jednoho Boha o tom nebylo ani možné uvažovat. Jen v síle Ducha svatého, který „ji zastínil“, mohla Maria přijmout to, co „u lidí je nemožné, ale u Boha možné“ (srv. Mk 10,27).

Theotokos

4. Tímto způsobem „plnost času“ dává najevo i neobyčejnou důstojnost „ženy“. Tato důstojnost ukazuje *povýšení ke spojení s Bohem* v Ježíši Kristu, které je nejvyšším cílem existence každého člověka jak na zemi, tak na věčnosti. Z tohoto hlediska je „žena“ vzorem a prototypem (pravzorem) celého lidského pokolení: *představuje lidství*, které je vlastní všem lidským bytostem, jak mužům, tak ženám. Ale na druhé straně nazaretská událost staví do popředí způsob spojení s živým Bohem, jaký může příslušet jen „ženě“, totiž: spojení mezi matkou a dítětem. Nazaretská Panna se stává vskutku matkou Boha.

Tato pravda, přijímaná od začátku křesťanské víry, byla slavnostně vyhlášena na efezském koncilu (r. 431)¹⁸. V protikladu s Nestoriovými názory, že prý *Maria* byla výlučně matkou Ježíše jako člověka, zdůraznil tento koncil základní význam mateřství Panny Marie. Když *Maria* v okamžiku zvěstování odpověděla „fiat“, počala člověka, který byl Boží Syn, soupodstatný s Otcem. Tedy je opravdu Matkou Boží, protože mateřství se vztahuje na celou osobu, a ne jen na tělo nebo jen na lidskou „přirozenost“. Proto se jméno „*Theotokos*“ - Bohorodička stalo vlastním označením spojení s Bohem, které bylo Marii dáno.

Zvláštní spojení Bohorodičky s Bohem, jež uskutečňuje nanejvýš vynikajícím způsobem nadpřirozené předurčení k spojení s Otcem, které je dáno každému člověku („*filius in Filio*“ - synové v Synu), toto spojení je ryzí milost a jako taková je *darem Ducha*. Avšak současně *Mariina* odpovědi víry vyjadřuje její svobodnou vůli, a tedy její plnou ženskou účast na skutečnosti vtělení. Svým „fiat“ se stává *Maria* skutečným subjektem spojení s Bohem, které se uskutečnilo v tajemství vtělení Slova, soupodstatného s Otcem. Veškeré Boží působení v

¹⁷ Srv. II. vat. kon., prohlášení o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate*, 2.

¹⁸ Teologická nauka o Bohorodičce („*Theotokos*“), jak ji zastávalo mnoho církevních otců a jak ji vykládaly a definovaly efezský (DS 251) a chalcedonský (DS 301) koncil, byla znovu předložena II. vatikánským koncilem v 8. kapitole dogm. konstituce o církvi *Lumen Gentium* 52-69. Srv. enc. *Redemptoris Mater* 4, 31-32 a poznámky 9; 78-83; op. cit. 356; 402-404.

dějínách lidí vždycky respektuje svobodnou vůli lidského „já“. Tak je tomu i při zvěstování v Nazaretě.

„Sloužit znamená kralovat“

5. Tato událost má jasný *meziosobní ráz*: je to dialog. Nepochopíme ho plně, jestliže nepohlízíme na celý rozhovor mezi andělem a Marií v rámci pozdravení „milosti plná“¹⁹. Celý dialog při zvěstování ukazuje podstatný význam události: význam nadpřirozený a charismatický („kecharitómené“). Ale milost jakožto nadpřirozený skutek Boží nikdy nevyklučuje přirozenost ani ji neruší, ale naopak ji zdokonaluje a zušlechťuje. Proto „plnost milosti“, udělená Marii s ohledem na to, že se má stát „Theotokos“, označuje současně plnost dokonalosti toho, „co je příznačné pro ženu“, „toho, co je ženské“. Zde v jistém smyslu nacházíme vrchol, pravzor osobní důstojnosti ženy.

Když Maria odpoví na slova nebeského posla „fiat“, pocítí „milosti plná“ potřebu vyjádřit svůj osobní vztah k daru, který jí byl odhalen, a praví: „*Jsem služebnice Pána*“ (Lk 1,38). Tato věta nesmí být zbavována svého hlubokého smyslu ani umenšována tím, že by byla vytrhována z celého kontextu této události a z celého obsahu zjevené pravdy o Bohu a o člověku. Ve výrazu „služebnice Pána“ je patrné celé Mariino vědomí, že je v poměru k Bohu jeho stvořením. Nicméně slovo „služebnice“ na konci dialogu při zvěstování je vepsáno do celkového pohledu na příběh Matky a Syna. Tento Syn, který je pravý a soupodstatný „Syn Nejvyššího“, řekl o sobě mnohokrát, zvláště ve vrcholné chvíli svého poslání: „Syn člověka nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil“ (Mk 10,45).

Kristus v sobě stále nosí vědomí, že je „Pánův služebník“ podle Izaiášova proroctví (srv. Iz 42,1; 49,3.6; 52,13). V tom je podstatná náplň jeho mesiášského poslání: vědomí, že je Vykupitelem světa. *Maria* se od prvního okamžiku svého božského mateřství, svého spojení se Synem, kterého „Otec poslal na svět, aby svět byl skrze něho spasen“ (srv. Jan 3,17), *zapojuje do mesiášské služby Kristovy*²⁰. Právě tato služba tvoří základ jeho království, v kterém „sloužit znamená kralovat“²¹. Kristus, „Pánův služebník“, ukáže všem lidem královskou důstojnost služby, se kterou je úzce spojeno povolání každého člověka.

Takto, když uvažujeme o skutečnosti „žena - Matka Boží“, nejlépe začínáme rozjímání tohoto Mariánského roku. Tato skutečnost určuje i *podstatný*

¹⁹ Srv. enc. *Redemptoris Mater*, 7-11, a v ní citované texty Otců v pozn. 21: op. cit. 367-373.

²⁰ Srv. tamtéž, 39-41: op. cit. 412-418.

²¹ Srv. II. vat. kon., dogm. konst. o církvi *Lumen gentium* 36.

zorný úhel úvahy o důstojnosti a povolání ženy. Když se myslí, říká nebo dělá něco, co se týká důstojnosti a povolání ženy, nesmí se myšlení, srdce a činnost vzdalovat od tohoto zorného úhlu. Důstojnost každého člověka a povolání, které jí odpovídá, nalézají své definitivní měřítko ve *spojení s Bohem*. Maria - žena z bible je nejúplnější příklad této důstojnosti a tohoto povolání. Vskutku, žádný člověk, muž nebo žena, stvořený podle Božího obrazu a podoby, nemůže se uskutečnit mimo měřítko tohoto obrazu a této podobnosti.

II. kapitola **Boží obraz a podoba**

Kniha Geneze

6. Musíme se vžít do rámce biblického „počátku“. V této souvislosti je zjevená pravda o člověku jako „obrazu a podobě Boha“ neměnným *základem celé křesťanské anthropologie*²². „Bůh stvořil člověka jako svůj obraz, jak obraz Božího stvořil, stvořil je jako muže a ženu“ (Gn 1, 27). Tento stručný úryvek obsahuje základní antropologické pravdy: člověk je vrchol celého řádu stvoření ve viditelném světě. Lidské pokolení, které je od počátku povoláno k existenci jako muž a žena, korunuje celé dílo stvoření. *Oba jsou lidé, muž i žena, oba jsou stvořeni k Božímu obrazu.* Tento obraz a tuto podobnost s Bohem, zásadní skutečnost pro člověka, přenášejí muž a žena jako manželé a rodiče na své potomky: „Plodte a množte se, naplňte zemi a podmaňte si ji“ (Gn 1,28). Stvořitel svěřuje „vládu“ nad zemí lidskému pokolení, všem lidem, všem mužům a všem ženám, kteří odvozují svou důstojnost a své povolání ze společného „počátku“.

V Genezi nalézáme ještě jiný popis stvoření člověka - muže a ženy - (srv. 2,18-25). Na něj se budeme dále odvolávat. Už nyní však musíme prohlásit, že z biblické zprávy vysvítá pravda o *osobním rázu* lidské bytosti. *Člověk je osoba, a to muž a žena ve stejné míře.* Oba totiž byli stvořeni k obrazu a podobě osobního Boha. Podobným Bohu činí člověka fakt, že na rozdíl od celého světa živých tvorů, včetně živočichů obdařených smysly („animalia“), člověk je také bytost

---

²² Srv. sv. Irenej, Adv. haer., V, 6, 1; V, 16, 2-3; S. Ch. 153, 72-81 a 216-221; sv. Řehoř Nysský, De hom. op. 16: PG 44, 180; In Cant. cant. hom., 2: PG 44, 805-808; sv. Augustin, In Ps., 4, 8: CCL 38, 17.

rozumová („animal rationale“)²³. Díky této vlastnosti mohou muž a žena „vládnout“ nad ostatními tvory viditelného světa (srv. Gn 1,28).

Ve druhém popisu stvoření člověka (srv. Gn 2,18-25) je mluva, vyjadřující pravdu o stvoření muže, a zvláště ženy, rozdílná. V jistém smyslu je méně jasná a - mohli bychom říci - je popisnější a obraznější: je bližší mluvě mýtů, tehdy známých. Avšak mezi oběma texty nenajdeme žádný zásadní rozpor. Text Geneze 2,18-25 pomáhá nám dobře pochopit to, co je v úryvku Geneze 1,27-28. Současně, čteme-li ho spolu s druhým textem, pomáhá nám ještě *hlouběji porozumět základní pravdě*, v něm obsažené, *o člověku*, stvořeném podle Božího obrazu a podoby jako muž a žena.

V popisu Geneze 2,18-25 je žena stvořena Bohem „z žebra“ muže a je postavena vedle muže jako druhé „já“, jako partnerka. Muž je v obklopujícím ho světě živých tvorů sám a v žádném z nich nenalézá „pomoc“ sobě přiměřenou. Žena, takto stvořená, je okamžitě uznána mužem jako „tělo z jeho těla, kost z jeho kostí“ (srv. Gn 2,23), a právě proto je nazvána „ženou“. V biblickém jazyce označuje toto jméno zásadní totožnost vzhledem k muži: „iš - iššah“. Žel, v moderních jazycích se to všeobecně nedá vyjádřit. „Ženou (iššah) bude nazvána, protože z muže (iš) byla vzata“ (Gn 2,23).

Biblický text poskytuje dostatečné předpoklady pro uznání *zásadní rovnosti* mezi mužem a ženou z hlediska lidství²⁴. Oba jsou od počátku osoby, na rozdíl od jiných živých bytostí ve světě, který je obklopuje. *Žena je ve společném lidství druhé „já“*. Od začátku se objevují jako „jednota dvou“, a to znamená překonání původní osamocení, v které muž nenalézá „pomoc“ podobnou sobě (Gn 2,20). Jde tu jen o „pomoc“ v činnosti, v „podmaňování země“ (srv. Gn 1,28)? Nepochybně jde o družku života, s kterou se může muž spojit jako s manželkou a stát se s ní „jedním tělem“. Proto „opustí svého otce a svou matku“ (srv. Gn 2,24). Biblický popis tedy mluví o *ustanovení manželství* Bohem ve spojitosti se stvořením muže a ženy jako o nezbytné podmínce předávání života novým generacím lidí. Na toto jsou zaměřeny svou povahou manželství a manželská láska: „Plodte a množte se, naplňte zemi a podmaňte si ji“ (Gn 1,28).

²³ „Persona est naturae rationalis individua substantia“ (Osoba je nedílná podstata rozumné přirozenosti): M. S. Boethius, *Liber de persona et duabus naturis*, 111: PL 64, 1343; srv. sv. Tomáš Akv., *Summa Theologiae* Ia, q. 29, a. 1.

²⁴ Mezi církevními otci, kteří obhajují základní rovnost muže a ženy před Bohem, srv. Origenes, *In Iesu nave* IX, 9: PG 12, 878; Klement Alexandrijský, *Paed.* I,4: S. Ch. 70, 128-131; Augustin, *Sermo* 51, II, 3: PL 38, 334-335.

Osoba - společenství - darování

7. Vnikneme-li do líčení Gn 2,18-25 jako celku a vykládáme-li je ve světle pravdy o Božím obrazu a o podobnosti člověka s Bohem (srv. Gn 1,26-27), jsme schopni *pochopit ještě dokonaleji osobní ráz lidské bytosti*, jímž se oba - muž i žena - podobají Bohu. Každý jednotlivý člověk je totiž obraz Boha, nakolik je to rozumem obdařený a svobodný tvor a je schopný poznat a milovat Boha. Dále tam čteme, že člověk nemůže žít „sám“ (srv. Gn 2,18). Může existovat jen jako „jednota dvou“, a tedy ve vztahu *k jiné lidské osobě*. Jde zde tedy o vzájemný vztah: muže k ženě a ženy k muži. Být osobou podle Božího obrazu a podoby tedy znamená také existovat v nezbytném vztahu k druhému „já“. To nám dává tušit konečné sebezjevení trojjediného Boha: živou jednotu ve společenství Otce, Syna a Ducha svatého.

Na začátku bible to ještě není přímo vysloveno. Celý Starý zákon je především zjevení pravdy o jedinečném a jediném Bohu. Do této základní pravdy o Bohu uvede Nový zákon zjevení o nezbadatelném tajemství vnitřního života Božího. Bůh, který se dává poznat lidem skrze Krista, je *jednota v Trojici*: tedy jednota ve společenství. To vrhá také nové světlo na obraz a podobu Boha v člověku, o které mluví kniha Geneze. To, že člověk, stvořený jako muž a žena, je obrazem Boha, neznamena jen, že každý z nich jednotlivě je jako rozumná a svobodná bytost podobný Bohu. Znamená to také, že muž a žena jako „jednota dvou“, stvořená v společném lidství, jsou povoláni k tomu, aby prožívali společenství lásky, a tak promítali ve světě ono společenství lásky, které je v Bohu a skrze které se božské Osoby milují v důvěrném tajemství jediného božského života. Otec, Syn a Duch svatý, jediný Bůh, v důsledku jediného božství existují jako osoby skrze nevyzpytatelné božské vztahy. Jenom tímto způsobem se dá pochopit pravda, že Bůh je sám v sobě láska (srv. 1 Jan 4,16).

Obraz a podoba Boží v člověku, stvořeném jako muž a žena (v duchu analogie, kterou lze předpokládat mezi Stvořitelem a tvorem), naznačuje tedy také „jednotu dvou“ ve společném lidství. Tato „jednota dvou“, znamená společenství osob, poukazuje na to, že ve stvoření člověka je vepsána také jistá podobnost s božským „společenstvím.“ Tato podobnost je tu dána jako vlastnost osobního bytí obou, muže i ženy, a zároveň jako povolání k nějakému úkolu. Na Božím obrazu a podobě, kterou v sobě nese lidstvo od „počátku“, se zakládá celý „ethos“ člověka, to je jeho individuální charakter: Starý a Nový zákon rozvinou tento „ethos“, jehož vrcholem je přikázání lásky²⁵.

---

²⁵ Sv. Řehoř Nysský praví: „Bůh je láska a pramen lásky. Toto říká velký Jan: 'Láska je z Boha' a 'Bůh je Láska' (1 Jan 4,7-8). Stvořitel nám vtiskl i tuto známku. 'Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku k sobě navzájem' (Jan 13,35). Jestliže se tedy toto neděje, je celý obraz znetvořen“ (*De hom. op. 5: PG 44, 137*).

V „jednotě dvou“ jsou muž a žena od začátku povoláni nejen, aby žili „vedle sebe“ nebo „spolu“, nýbrž jsou povoláni také k tomu, aby žili *navzájem* „jeden pro druhého“.

Takto se vysvětlí i smysl „pomoci“, o které je řeč v Genezi 2,18-25: „Udělám mu *pomoc*, která by se k němu hodila.“ V biblické souvislosti smíme tomu rozumět také tak, že žena má „pomáhat“ muži a muž zase ženě především proto, že oba jsou „lidské osoby“. To jim umožňuje jakýmsi způsobem stále více a více objevovat a potvrzovat dokonalý smysl vlastního lidství. Snadno poznáme, že na této základní úrovni jde o „pomoc“ jedné osoby druhé osobě čili o „pomoc“ vzájemnou. Být člověkem znamená být povolán k mezosobnímu společenství. Text Gn 2,18-25 poukazuje na to, že manželství je první a do jisté míry základní rozměr tohoto povolání. Celé dějiny člověka na zemi probíhají v rámci tohoto povolání. Na základě zásady, že v mezosobním společenství jeden je tu „pro“ druhého, rozvíjí se a naplňuje v těchto dějinách *integrace* „mužských“ a „ženských“ prvků v Bohem chtěném lidství. Texty Písma svatého, počínaje Genezí, dávají nám ustavičně znovu objevovat základ, v kterém má kořeny pravda o člověku, pevný a nezrušitelný základ uprostřed tolika změn lidské existence.

Tato pravda se týká i dějin spásy. O tom je zvlášť jasný výrok II. vatikánského koncilu. V kapitole „O lidském společenství“ pastorální konstituce *Gaudium et spes* čteme: „Sám Pán Ježíš svou modlitbou k Otci, ' aby všichni byli jedno... jako my jsme jedno ' (Jan 17,21-22), otvírá lidskému rozumu netušené výhledy, když naznačuje, že je *jakási podobnost* mezi jednotou božských Osob a jednotou Božích dětí v pravdě a v lásce. Tato podobnost ukazuje, že člověk, jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něj samého, nemůže sám sebe plně nalézt, leč v opravdovém darování sebe samého“²⁶.

Koncilní text souhrnně předkládá těmito slovy pravdu o muži a ženě - která se rýsuje už v prvních kapitolách Geneze - vcelku jako nosnou strukturu biblické a křesťanské antropologie. Člověk - jak muž, tak žena - je mezi tvory viditelného světa *jediný, kterého chtěl Bůh-Stvořitel „pro něj samého“*. Je tedy osobou. Být osobou znamená: tíhnout k sebeuskutečnění (koncil mluví o „nalezení sebe“). K tomu může dojít jen „*opravdovým darováním sebe samého*“. Vzorem takového chápání osoby je sám Bůh jako Trojice, jako společenství Osob. Tvrzení, že člověk je stvořen podle obrazu a podoby tohoto Boha, znamená též, že člověk je povolán být zde „pro“ jiné, stát se „darem“.

---

²⁶ II. vat. kon., past. konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* 24.

To se týká každého člověka, ať muže či ženy. Každý to uskutečňuje svým vlastním způsobem. V rámci této úvahy o důstojnosti a povolání ženy představuje tato pravda o člověku *nepostradatelný výchozí bod*. Již v knize Geneze rozpoznáme *první náčrt tohoto snoubeneckého rázu* vztahu mezi osobami, podklad, na kterém se pak bude rozvíjet ve světle Božího zjevení pravda o mateřství i o panenství jako o dvou odlišných způsobech povolání ženy. Tyto dva způsoby naleznou svůj vrcholný výraz, až přijde „plnost času“ (srv. Gal 4,4), v postavě „ženy“ z Nazareta: Matky a Panny.

Antropomorfická mluva bible

8. Uvedení člověka jako „obrazu a podoby Boha“ hned na začátku Písma svatého *má ještě jiný význam*. Tato skutečnost je klíč k tomu, abychom chápali biblické zjevení jako vyprávění Boha o sobě samém. Když Bůh mluví o sobě - ať „skrze proroky“ nebo „skrze svého Syna“ (srv. Žid 1,1.2), který se stal člověkem - mluví lidskou řečí, používá lidské pojmy a obrazy. Vyznačuje-li se tento způsob vyjadřování jistým antropomorfismem, je důvod v tom, že člověk je „podobný“ Bohu: je stvořen k jeho obrazu a podobě. Potom je *také Bůh* do jisté míry „podobný člověku“ a může být člověkem poznáván právě na základě této podobnosti. Současně však je mluva bible dosti jasná, aby vymezila hranice této „podobnosti“, neboli hranice „analogie“. Skutečně říká biblické zjevení, že je sice „podobnost“ mezi člověkem a Bohem, ale ještě zásadněji, že *je mezi nimi „nepodobnost“*, která dělí celé stvoření od Stvořitele²⁷. Vždyť pro člověka, stvořeného podle Božího obrazu, nepřestává být nakonec Bůh tím, „který přebývá v nepřístupném světle“ (1 Tim 6,16): je podstatně „odlišný“, je „zcela jiný“.

Zjištění o mezích analogie, to je o mezích podobnosti člověka s Bohem v řeči bible, musíme mít také před očima, když nalézáme v různých úsecích Písma svatého (zvláště ve Starém zákoně) *přirovnání, která připisují Bohu „mužské“ nebo „ženské“ vlastnosti*. Nalézáme v těchto přirovnáních nepřímé potvrzení pravdy, že oba, jak muž, tak žena, jsou stvořeni podle Božího obrazu a podoby. Je-li podobnost mezi Stvořitelem a tvory, je pochopitelné, že bible používá o Bohu formulace, které mu připisují jak „mužské“, tak „ženské“ vlastnosti.

Uvádíme zde několik typických úryvků z knihy proroka Izaiáše: „Sion říká: 'Hospodin mě opustil, Pán na mne zapomněl.' *Copak může žena zapomenout na své nemluvně, není jí líto plodu vlastního těla? I kdyby ona zapomněla, já přece na tebe nezapomenu!*“ (49,14-15) A na jiném místě: „Jako *matka* utěšuje svého syna, tak já vás potěším, v Jeruzalémě naleznete útěchu“ (Iz 66,13). Také v žalmech je Bůh srovnáván s pečlivou matkou: „Jako dítě v klíně matky, jako dítě

²⁷ Srv. Num 23,19; Oz 11,9; Iz 40,18; 46,5; srv. dále 4. lateránský koncil (DS 806).

zkonejšené ztichla ve mně duše má. Izraeli, doufej v Pána“ (Ž 130,2-3). Na různých místech je Boží láska a péče o jeho lid srovnávána s láskou a péčí matky: *jako matka nosil Bůh lidstvo*, a zejména svůj vyvolený národ, ve svém „lůně“; zrodil ho v bolestech; živil ho a těšil (srv. Iz 42,14; 46,3-4; Jer 31,20). Boží láska je na mnoha místech představována jako „mužská“ láska manžela a otce (srv. Oz 11,1-4; Jer 3,4-19), ale zároveň také jako „ženská“ láska matky.

Tato známka biblického jazyka, totiž jeho antropomorfický způsob mluvení o Bohu, je také nepřímý *poukaz* na tajemství věčného „plození“, které patří k vnitřnímu životu Božímu. Toto „plození“ nevykazuje ovšem ani „mužské“ ani „ženské“ vlastnosti. Je zcela a úplně božského rázu. Je to dokonalým způsobem plození duchovní - neboť „Bůh je duch“ (Jan 4,24) - a nemá žádnou ani „ženskou“ ani „mužskou“ tělesnou vlastnost. Proto i „*otcovství*“ je v Bohu zcela božské, prosté „mužských“ tělesných známek, které jsou otcovství lidskému vlastní. V tomto smyslu mluvil Starý zákon o Bohu jako o Otci a obracel se na něho jako na Otce. Když Ježíš Kristus, jednorozený a soupodstatný Boží Syn, Boha vzýval: „Abba, Otče“ (Mk 14,36), postavil tuto pravdu do středu své radostné zvěsti jako normu křesťanské modlitby, a tak ukázal, že (Boží) otcovství se musí chápat v tomto nadtělesném, nadlidském, zcela a úplně božském smyslu. Mluvil jako Syn, který je spojen s Otcem skrze věčné tajemství božského plození, a tak i jednal, přičemž byl zároveň opravdový lidský Syn své panenské Matky.

I když nelze přičítat věčnému plození Božího Slova žádné lidské vlastnosti, a božské otcovství nevykazuje žádné „mužské“ známky v tělesném smyslu, musíme přece hledat v Bohu *absolutní vzor každého „plození“* ve světě lidí. V tomto smyslu, jak se zdá, čteme v listě Efesanům: „Proto klekám na kolena před Otcem, od něhož má původ všechno otcovství na nebi i na zemi“ (Ef 3,14-15). Každé „plození“ v oblasti tvorů má svůj první vzor v dokonale božském, to je duchovním plození v Bohu. Tomuto absolutnímu, nestvořenému vzoru se podobá každé „plození“ v stvořeném světě. Proto všechno, co je při lidském plození typicky mužské, jako i všechno, co je typickým podílem ženy, neboli lidské „otcovství“ a „mateřství“, nese v sobě podobnost čili analogii s božským „plozením“ a s „otcovstvím“, které je v Bohu „zcela jiné“: dokonale duchovní a bytostně božské. Naproti tomu v lidském řádu patří plození k „jednotě dvou“. Oba, muž i žena, jsou rodiče (lat. „parentes“ = ploditelé).

III. kapitola Eva – Maria

„Počátek“ a hřích

9. „Člověk byl od Boha stvořen ve stavu svatosti. Vlivem svodů zlého ducha však na samém počátku dějin zneužil své svobody, pozdvihl se proti Bohu a zatoužil dosáhnout cíle svého života mimo Boha“²⁸.

Těmito slovy připomíná poslední koncil zjevenou nauku o hříchu, zejména o prvním hříchu, který je i „původní“. Biblický „počátek“ - stvoření světa a člověka ve světě - *obsahuje v sobě zároveň pravdu o tomto hříchu, který může být také nazván „počátečním hříchem“ člověka na zemi. I když to, co je napsáno v knize Geneze, má formu obrazného vyprávění, jako například při popisu stvoření člověka jako muže a ženy (srv. Gn 2,18-25), odhaluje současně to, co musíme nazvat „tajemstvím hříchu“, a ještě plněji, „tajemstvím zla“, existujícím ve světě, který Bůh stvořil.*

Není možné pochopit „tajemství hříchu“ bez vztahu k celé pravdě o Božím „obrazu a podobě“, která je podkladem biblické antropologie. Tato pravda předkládá stvoření člověka jako zvláštní dar Stvořitele, v němž jsou obsaženy nejen základ a pramen podstatné důstojnosti lidské bytosti - muže a ženy - ve stvořeném světě, ale i *počátek povolání obou k účasti na vnitřním životě samotného Boha. Ve světle zjevení znamená stvoření zároveň začátek dějin spásy. Právě do tohoto začátku se vetře hřích a vystupuje tu jako rozpor a negace.*

Paradoxně můžeme říci, že hřích, uvedený v Genezi (kap. 3), je potvrzením pravdy o obrazu a podobě Boha v člověku, jestliže tato pravda znamená svobodu, to je svobodnou vůli. Člověk ji může použít, aby si zvolil dobro, ale může ji také zneužít a zvolit si proti vůli Boží zlo. Avšak ve svém zásadním významu přece je hřích popřením toho, co Bůh je - jako Stvořitel - ve vztahu k člověku, a toho, co si Bůh přeje od začátku a navždy pro člověka. Když Bůh tvoří muže a ženu podle svého obrazu a podobnosti, chce jim dát plnost dobra, totiž nadpřirozené štěstí, pramenící z účasti na jeho vlastním životě. *Tím, že člověk zhřeší, odmítne tento dar a chce být sám „jako Bůh, který zná dobro a zlo“ (Gn 3,5), to je, chce rozhodovat o dobru a zlu nezávisle na Bohu, svém Stvořiteli. Počáteční hřích má svou lidskou „míru“, své vnitřní měřítko ve svobodné vůli člověka, a zároveň nese v sobě jistý „d'ábelský“ rys,²⁹ jak je zřejmé z knihy Geneze (3,1-5). Hřích působí přerušení původní jednoty, z které se člověk těšil ve stavu prvotní svatosti: jednoty*

²⁸ II. vat. kon., past. konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* 13.

²⁹ „d'ábelský“ z řeckého „dia-balló“ = dělím, rozdělují, pomlouvám.

spojení s Bohem jako pramenem jednoty uvnitř vlastního „já“, jednoty vzájemně potřebného vztahu mezi mužem a ženou (osobní společenství), a konečně ohleduplné jednoty ve vztahu k vnějšmu světu, k přírodě.

Biblický popis prvotního hříchu v Genezi (kap. 3) jistým způsobem rozděluje úlohy, které při něm měli žena a muž. Na to budou odkazovat ještě později některá místa z bible, jako například Pavlův list Timotejovi: „První byl přece stvořen Adam, teprve potom Eva. A podvést se dal ne Adam, nýbrž svést se dala žena“ (1 Tim 2,13-14). Nelze však pochybovat, že nezávisle na tomto „rozdělení úloh“ v biblickém popisu, *onen první hřích je hřích člověka*, kterého Bůh stvořil jako muže a ženu. Je to také *hřích prarodičů*, s nímž je spjat jeho dědičný ráz. V tomto smyslu ho nazýváme „*prvotním hřichem*“.

Jak už bylo řečeno, takový hřích nelze správně pochopit, nevezmeme-li v úvahu tajemství stvoření lidské bytosti - muže a ženy - podle Božího obrazu a podoby. Pomocí tohoto styčného bodu můžeme pochopit i tajemství „nepodobnosti“ s Bohem, v které spočívá hřích a která se projevuje v zlu, přítomném v dějinách světa, oné „nepodobnosti“ s Bohem, který „jediný je dobrý“ (srv. Mt 19,17) a je plnost dobra. Jestliže tato „nepodobnost“ hříchu s Bohem, který je Svatost sama, předpokládá „podobnost“ v ohledu svobody, svobodné vůle, můžeme říci, že právě z toho důvodu „*nepodobnost obsažená v hříchu je tím dramatictější a tím bolestnější*. Je nutné také připustit, že Bůh, jako stvořitel a Otec, se cítí v tomto ohledu dotčen, „uražen“, ano, zasažen přímo v tom daru, který náleží k věčnému záměru Boha s člověkem.

Ale současně *i lidská bytost - muž a žena - je dotčena zlem hříchu, který spáchala*. Biblický text Geneze (kap. 3) to ukazuje slovy, jež jasně popisují novou situaci člověka ve stvořeném světě. Otvírá vyhlídku na „namáhavou práci“, s jakou si bude člověk opatřovat prostředky k životu (srv. Gn 3, 17-19), a rovněž vyhlídku na velké bolesti, s jakými bude žena rodit své děti (srv. Gn 3, 16). To všechno je pak poznamenáno nutností smrti, která je koncem lidského života na zemi. Tímto způsobem se člověk jako prach „vrátí do prachu, protože z něho byl vzat“: „prach jsi a v prach se navrátíš“ (srv. Gn 3,19).

Tato slova se stále znovu potvrzují z generace na generaci. Neznamenají, že *Boží obraz a podoba v lidské bytosti*, jak muže, tak ženy, byly hřichem zničeny. Znamenají, že tato podoba byla „zatemněna“³⁰ a v jistém smyslu „uměšena“. Hřích totiž „uměšuje“ člověka, jak připomíná i II. vatikánský koncil³¹. Jestliže člověk již svou přirozeností jako osoba je Boží obraz a podoba, pak jeho velikost a

³⁰ Srv. Origenes, *In Gen. hom.* 13, 4: PG 12, 234; Řehoř Nysský, *De virg.* 12: S. Ch. 119, 404-419; *De bear.*, VI: PG 44, 1272.

³¹ Srv. II. vat. kon., past. konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* 13.

jeho důstojnost se uskutečňují ve smlouvě s Bohem, ve spojení s ním, v tom, že člověk usiluje o základní jednotu, která patří k vnitřní „logice“ samotného tajemství stvoření. Tato jednota odpovídá hluboké pravdě všech tvorů obdařených rozumem, a zejména člověka. On byl mezi tvory hned na začátku *povýšen* skrze odvěké vyvolení Bohem v Ježíši Kristu: „V Kristu (...) nás vyvolil ještě před stvořením světa (...), v lásce ze svého svobodného rozhodnutí nás předurčil, abychom byli přijati za jeho děti skrze Ježíše Krista“ (srv. Ef 1, 4-6). Učení bible ve svém celku nám dovoluje tvrdit, že předurčení se týká všech lidských osob, každého muže i každé ženy, bez výjimky.

„On ti bude vládnout“

10. Biblický popis v *knize Geneze* líčí pravdu o následcích hříchu člověka, jak ukazuje rovněž *porušení* původního *stavu mezi mužem a ženou*, jaký odpovídá osobní důstojnosti každého z nich. Člověk, ať, muž či žena, je osoba, a tedy „jediný tvor na zemi, kterého chtěl Bůh pro něj samého“. Současně tento jedinečný a neopakovatelný tvor „nemůže sám sebe plně nalézt, leč v opravdovém darování sebe samého“³². Odtud pochází vztah vzájemného „společenství“, v kterém se vyjadřuje „jednota dvou“ a osobní důstojnost jak muže, tak ženy. Když tedy čteme v biblickém popisu slova, pronesená k ženě: „*Po svém muži budeš dychtit, ale on ti bude vládnout*“ (Gn 3,16), objevujeme, že tu nastalo porušení, a cítíme stálé nebezpečí právě vzhledem k této „jednotě dvou“, která odpovídá důstojnosti Božího obrazu a podoby v obou bytostech. Toto nebezpečí však je závažnější hlavně pro ženu. Ano, místo upřímného darování, a proto života „pro“ druhého, nastává panování: „on ti bude vládnout.“ Tato „vláda“ ukazuje porušení a *ztrátu rovnováhy oné základní vyrovnanosti*, kterou mají v „jednotě dvou“ muž i žena. Je tím postižena hlavně žena, protože jen rovnost, vyplývající z důstojnosti obou jako osob, může dát vzájemným vztahům ráz opravdového společenství, „*communio personarum*“. Ale jestliže k porušení této rovnosti, která je zároveň *darem i právem*, odvozeným od samého Boha - Stvořitele, dochází v neprospěch ženy, umenšuje to zároveň také skutečnou důstojnost muže. Dotýkáme se zde *svrchovaně citlivého bodu, pokud jde o „ethos“, individuální charakter*, který na počátku stanovil Stvořitel již v samém faktu stvoření obou podle svého obrazu a podoby.

Tento výrok Geneze 3,16 má velkou významnou platnost. Je v něm nepřímě obsažen odkaz na vzájemný vztah mezi mužem a ženou v manželství. Jde o touhu vzniklou v ovzduší manželské lásky, která působí, aby na ženino „upřímné darování sebe“ muž odpovídal stejným sebedarováním, které vztah završí. Jenom na základě této zásady mohou oba, a zvláště žena, „nalézt sebe“ jako opravdová

³² Srv. tamtéž, 24.

„jednota dvou“ ve shodě s důstojností osoby. Manželské spojení vyžaduje dokonalé zachování skutečné a přirozené osobní subjektivity obou. *Žena se nesmí stát „předmětem“ „vlády“ a „vlastnictví“ muže.* Ale slova biblického textu se týkají přímo prvotního hříchu a jeho trvalých následků u muže a ženy. Jsou zatíženi dědičnou hříšností a nesou v sobě stálé „ohnisko hříchu“, neboli sklon narušit mravní řád, který odpovídá rozumovosti a důstojnosti člověka jako osoby. Tento sklon se projevuje *trojí žádostivostí*, kterou označuje apoštolský text jako žádostivost očí, žádostivost těla a pýchu (srv. 1 Jan 2,16). Výše uvedená slova Geneze (3,16) ozřejmují, jakým způsobem zatíží tato trojí žádostivost jako „ohnisko hříchu“ vzájemný vztah muže a ženy.

Tato slova se vztahují přímo na manželství. Ale nepřímo zasahují i různé oblasti společenského soužití: situace, v kterých je žena v nevýhodném postavení nebo je diskriminována právě proto, že je žena. Zjevená pravda o stvoření člověka jako muže a ženy je hlavní argument proti všem situacím, které jsou objektivně škodlivé, čili nespravedlivé, a proto obsahují a vyjadřují dědictví hříchu, jež všechny lidské bytosti v sobě nosí. Knihy Písma svatého potvrzují v různých bodech skutečnou existenci takových situací a zároveň prohlašují nutnost obrácení, to znamená nutnost očistit se od zla a osvobodit se od hříchu: od toho, co uráží druhého, co „uměňuje“ člověka, nejen toho, kdo je urážen, ale i toho, kdo uráží. Takové je nezměnitelné poselství Slova, zjeveného Bohem. V tom se vyjadřuje biblický „ethos“ se vši rozhodností³³.

V naší době nabyla otázka „práv ženy“ nový význam v širokém rámci práv lidské osoby. *Biblické a evangelijní poselství vrhá světlo na tento program, ustavičně prohlašovaný a rozmanitě připomínaný, a střeží pravdu o „jednotě dvou“*, to je o důstojnosti a povolání, jež vyplývají ze specifické odlišnosti a osobní zvláštnosti muže a ženy. Proto ani oprávněný odpor ženy proti tomu, co vyjadřují slova bible: „On ti bude vládnout“ (Gn 3,16), nesmí za žádné podmínky vést k „zmužštění“ žen. Žena nesmí ve jménu osvobození od „vlády“ muže tíhnout k tomu, aby si osvojovala mužské rysy, proti své vlastní ženské „svébytnosti“. Existuje odůvodněná obava, že na této cestě se žena „neuskuteční“. Naopak by se mohla znetvořit a ztratit to, co tvoří její podstatné bohatství. A to je bohatství nesmírné! V biblickém líčení zvolání prvního muže, když spatří stvořenou ženu, je zvolání obdivu a okouzlení, které pak prostupuje celé dějiny člověka na zemi.

Přednosti vlastní ženské přirozenosti jistě nejsou menší než přednosti mužské, jenom jsou odlišné. Žena tedy má - jako ostatně i muž usilovat o své

---

³³ Otcové 4. století se odvolávali právě na božský zákon a ostře reagovali na dosud trvající diskriminaci ženy ve všeobecných mravech i v občanském zákonodárství své doby. Srv. Řehoř Naziánský, *Or.* 37, 6: PG 36, 290; Jeroným, *Ad Oceanum ep.* 77, 3: PL 22, 691; Ambrož, *De instit. virg.*, III, 16: PL 16, 309; sv. Augustin, *Sermo* 132, 2: PL 38, 735; *Sermo* 392, 4: PL 39,1711.

uskutečnění jako osoby. Má usilovat o svou důstojnost a své povolání na základě těchto zdrojů, podle bohatství svého ženství, které obdržela v den svého stvoření a které stále dědí jako výraz Božího obrazu a podoby, jež jsou jí vlastní. Pouze tak může být překonáno i dědictví hříchu, které napovídají slova Písma svatého: „Po svém muži budeš dychtit a on ti bude vládnout.“ Překonávání tohoto neblahého dědictví je od generace na generaci úkolem každého člověka, ženy i muže. Neboť, ve všech případech, kdy muž připustí cokoliv, co uráží osobní důstojnost a povolání ženy, jedná proti své vlastní osobní důstojnosti a proti svému povolání.

Protoevangelium

11. *Kniha Geneze* svědčí o hříchu, který je zlem „počátku“ člověka, a o jeho následcích, které od té doby doléhají na celé lidstvo. Zároveň obsahuje *první zprávu o vítězství nad zlem, nad hříchem*. Dokazují to slova, která čteme v Genezi 3,15, obvykle nazývaná „protoevangelium“: „Nepřátelství ustanovuji mezi tebou a ženou, mezi potomstvem tvým a jejím. Její potomstvo ti zasáhne hlavu, zatímco ty zasáhneš jeho patu.“ Je významné, že ohlášení vykupitele, spasitele světa, obsažené v těchto slovech, se vztahuje na „ženu“. Ona je v protoevangelii jmenována na prvním místě jako prarodička toho, který bude vykupitelem člověka³⁴. A jestliže se má vykoupení uskutečnit zápasem proti zlu, prostřednictvím „nepřátelství“ mezi potomstvem ženy a potomstvem toho, který jako „otec lži“ (Jan 8,44) je prvním původcem hříchu v dějinách člověka, bude to také *nepřátelství mezi ním a ženou*.

V těchto slovech se pootvívá vyhlídka na celé zjevení, nejprve jako příprava na evangelium a potom jako evangelium samotné. V této vyhlídce se spojují *pod názvem „žena“* dvě ženské postavy: *Eva a Maria*.

Slova protoevangelia, čteme-li je ve světle Nového zákona, vyjadřují přiměřeně úlohu ženy v spásonosném boji vykupitele proti původci zla v dějinách člověka.

Srovnávání Evy s Marií se ustavičně vrací při uvažování o pokladu víry, získané z Božího zjevení, a je to jeden z námětů, které často probírají Otcové, církevní spisovatelé a teologové³⁵. Obvykle vyniká při tomto srovnávání na první

³⁴ Srv. Irenej, *Adv. haer.*, III, 23, 7: S. Ch. 211, 462-465; V, 21, 1: S. Ch. 153, 260-265; Epifánus, *Panar.* III, 2, 78: PG 42, 728-729; Augustin, *Enarr. in Ps.* 103, S.4, 6: CCL 40, 1525.

³⁵ Srv. Justin, *Dial. cum Thryph.*, 100: PG 6, 709-712; Irenej, *Adv. haer.*, III, 22, 4: S. Ch. 211, 438-445; V, 19, 1: S. Ch. 153, 248-251; Cyril Jeruzalémský, *Catech.*, 12, 15: PG 33, 741; Jan Zlatoústý, *In Ps.* 44, 7: PG 55, 193; Jan Damašský, *Hom. 2 in dorm. B. V. M.*, 3: S. Ch. 80, 130-135; Hesychius, *Sermo 5 in Deiparam*: PG 93, 1464n.; Tertullian, *De carne Christi*, 17: CCL 2, 904 n.; Jeroným, *Epist.*, 22, 21: PL 22, 408; Augustin, *Sermo* 51, 2-3: PL 38, 335; *Sermo* 232, 2: PL 38, 1108; J. H. Newman, *A Letter to the rev. E. B. Pusey* (Longmans, London 1865); M. J. Scheeben, *Handbuch der Katholischen Dogmatik*, V/1 (Freiburg 1954), 243-266; V/2 (Freiburg 1954), 306-499.

pohled rozdíl a protikladnost. *Eva* jako „matka všech živých“ (Gn 3,20) je svědek „*biblického počátku*“, v kterém jsou obsaženy pravda o stvoření člověka podle Božího obrazu a podoby a pravda o prvotním hříchu. *Maria je svědek nového „počátku“* a „nového stvoření“ (srv. 2 Kor 5,17). Ona dokonce jako první vykoupená v dějinách spásy je „nové stvoření“, je „plná milosti“. Je obtížné pochopit, proč slova protoevangelia tak silně zdůrazňují „ženu“, jestliže nepřipustíme, že v ní má počátek nová a definitivní *smlouva Boha s lidstvem*, smlouva uzavřená výkupnou krví Kristovou. Smlouva začíná ženou, onou „ženou“ ze zvěstování v Nazaretě. To je naprostou novotou evangelia. Jindy ve Starém zákoně, když Bůh chtěl zasáhnout do dějin svého národa, obracel se na ženy, jako například na matky Samuela a Samsona. Ale když chtěl uzavřít smlouvu s lidstvem, obracel se jen na muže: na Noema, Abraháma, Mojžíše. Na začátku Nové úmluvy, která má být věčná a neodvolatelná, stojí žena: Panna z Nazareta. Jde o výmluvné *znamení*, že „v Ježíši Kristu“ „*už není ani muž ani žena*“ (Gal 3,28). V něm je vzájemný protiklad mezi mužem a ženou - jako dědictví prvotního hříchu - zásadně překonán. „Všichni jste jedno v Kristu Ježíši“, napsal apoštol (Gal 3,28).

Tato slova pojednávají o původní „jednotě dvou“, která je spojena se stvořením člověka jako muže a ženy podle Božího obrazu a podoby, podle vzoru nejdokonalejšího společenství osob, kterým je Bůh sám. Pavlova slova konstatují, že tajemství vykoupení člověka v Ježíši Kristu, Mariině synu, navazují na to a obnovují to, co v tajemství stvoření odpovídalo věčnému plánu Boha Stvořitele. Právě proto v den stvoření člověka jako muže a ženy „Bůh viděl všechno, co udělal, a hle - bylo to velmi dobré“ (Gn 1,31). *Vykoupení vrací* v jistém smyslu až k samému počátku *dobro*, které bylo podstatně „zmenšeno“ hříchem a jeho dědictvím v dějinách člověka.

„Žena“ z protoevangelia je včleněna do výhledu na vykoupení. Srovnávání mezi Evou a Marií se může chápat také v tom smyslu, že *Maria bere na sebe* a shrnuje *tajemství „ženy“*, jehož začátkem je Eva, „matka všech živých“ (Gn 3,20). Především je bere na sebe a naplňuje v tajemství Krista, „nového a posledního Adama“ (srv. 1 Kor 15, 45), který vzal na svou osobu přirozenost prvního Adama. Podstata Nové úmluvy záleží ve skutečnosti, že Boží Syn, soupodstatný s Otcem, stává se člověkem. Přijímá lidství do jednoty božské Osoby Slova. Ten, který uskutečňuje vykoupení, je současně pravý člověk.

Tajemství vykoupení světa předpokládá, že *Bůh-Syn vzal na sebe lidskou přirozenost jako Adamovo dědictví* a stal se jemu a každému člověku podobným ve všem „kromě hříchu“ (Žid 4,15). Tímto způsobem „plně odhalil člověka

člověku samému a dal mu poznat vznešenost jeho povolání“, jak učí II. vatikánský koncil³⁶. V jistém smyslu mu pomohl objevit, „kdo je člověk“ (srv. Žl 8,5).

Ve všech generacích v předávání křesťanské víry a křesťanského uvažování o víře je *srovnání mezi Adamem a Kristem* doprovázeno srovnáním mezi *Evou a Marií*. Je-li Maria líčena jako „nová Eva“, jaké různé významy může mít tato analogie? Jistě je jich mnoho. Zejména se musíme zastavit u významu, který vidí v Marii plné zjevení všeho, co obsahuje biblické slovo „žena“: zjevení, odpovídající hloubce tajemství vykoupění. *Maria* znamená v jistém smyslu překročení hranice, o které mluví kniha Geneze (3,16), a zpětný návrat k „počátku“, v kterém byla „žena“ taková, jaká byla chtěna při stvoření, a tedy ve věčném Božím záměru, uvnitř Nejsvětější Trojice. Maria je „nový počátek“ *důstojnosti a povolání ženy*, všech žen a každé jednotlivě³⁷.

Klíčem k pochopení toho mohou být zvláště slova, která klade evangelista do úst Marii po zvěstování při její návštěvě u Alžběty: „Velké věci mi učinil ten, který je mocný“ (Lk 1,49). Jistě se vztahují na početí Syna, který je „Syn Nejvyššího“ (Lk 1,32), Boží „svatý“. Ale zároveň mohou také znamenat *objevení vlastního ženského lidství*. „Učinil mi velké věci.“ To je odhalení celého bohatství, celé chvály osobnosti ženské přirozenosti, celé věčné originálnosti „ženy“, tak jak ji chtěl Bůh, jako samostatné osoby, která současně nalézá samu sebe „opravdovým sebedarováním“.

Tento objev je spojen s jasným vědomím, že jde o štědrý dar od Boha. Hřích již na „počátku“ zatemnil toto vědomí, v určitém smyslu je udusil, jak ukazují slova prvního pokušení ze strany „otce lži“ (srv. Gn 3,1-5). Když se „naplnil čas“ (srv. Gal 4,4) a v dějinách lidstva se začíná uskutečňovat tajemství vykoupění, projeví se toto vědomí znovu se vší silou ve slovech biblické „ženy“ z Nazareta. V *Marii objevuje Eva*, jaká je pravá důstojnost ženy, ženského lidství. Tento nový objev má ustavičně pronikat do srdce každé ženy a utvářet její povolání a její život.

³⁶ II. vat. kon., pastor. konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* 22.

³⁷ Srv. Ambrož, *De instit. virg.*, V, 33: PL 16, 313.

IV. kapitola Ježíš Kristus

„Divili se, že mluví se ženou“

12. Slova protoevangelia v knize Geneze nám umožňují obrátit se k evangeliu. Vykoupení člověka, již předem ohlášené, se stává skutečností v osobě a poslání Ježíše Krista. V něm také poznáváme, co *skutečnost vykoupení znamená* pro důstojnost a povolání *ženy*. Tento význam nám více objasňují Kristova slova a celý jeho postoj vůči ženám. Je svrchovaně prostý, a právě proto mimořádný, vidíme-li ho na pozadí jeho doby. Vyznačuje se velkou průzračností a hloubkou. Různé ženy se objevují během poslání Ježíše Nazaretského a setkání s každou z nich je potvrzením „nového života“ podle evangelia, o kterém už byla řeč.

Všeobecně se připouští - i ze strany těch, kdo se staví kriticky ke křesťanskému poselství - že *Kristus byl před svými současníky obhájcem a zastáncem pravé důstojnosti ženy a povolání*, odpovídajícího této důstojnosti. Někdy to i vyvolávalo úžas, překvapení, často hraničící s pohoršením: „Divili se, že mluví se ženou“ (Jan 4, 27), protože se toto chování lišilo od chování jeho vrstevníků. „Divili se“ dokonce i Kristovi učedníci. Farizej, ke kterému přišla hříšná žena pomazat vonným olejem Ježíšovy nohy, si pomyslel: „Kdyby to byl prorok, *byl by poznal*, kdo a jakého druhu je ta žena, která se ho dotýká, že je to hříšnice“ (Lk 7,39). Ještě větší zděšení, nebo přímo „svaté rozhorlení“ musela vzbudit u sebevědomých posluchačů Kristova slova: „Celníci a nevěstky vás předejdou do Božího království“ (Mt 21,31).

Ten, který takto mluvil a jednal, dával lidem na srozuměnou, že „tajemství Království“ jsou mu dokonale známa. On také „věděl, co je v člověku“ (Jan 2,25), v jeho nitru, v jeho „srdci“. Byl svědkem věčného plánu Boha s člověkem, kterého Bůh stvořil podle svého obrazu a své podoby jako muže a ženu. Byl si také plně vědom následků hříchu, onoho „tajemství nepravosti“, které působí v lidských srdcích jako hořký plod zatemnění Božího obrazu. Jak významný je fakt, že v základní rozmluvě o manželství a jeho nerozlučitelnosti *odkáže* Ježíš před svými partnery, kteří byli znalci zákona z povolání, „zákoníky“, *na „počátek“*. Jde o otázku, zda „muž má právo“ „rozvést se s manželkou z libovolného důvodu“ (Mt 19,3), a tedy jde o právo ženy, o její právní postavení v manželství, o její důstojnost. Partneři rozhovoru zastávají názor, že *mojžíšský zákon*, platící v Izraeli, je na jejich straně: „Mojžíš nařídil dát ženě rozlukový list a rozvést se s ní“ (Mt 19,7). Ježíš odpoví: „Mojžíš vám dovolil se rozvádět se ženou pro tvrdost vašeho srdce, ale od začátku to tak nebylo“ (Mt 19,8). Ježíš se tu odvolává na „začátek“, na stvoření člověka jako muže a ženy a na Boží uspořádání, které je

založeno na skutečnosti, že *oba byli stvořeni „podle Božího obrazu a podoby“*. Proto když „muž opustí otce a matku a připojí se ke své ženě“, takže jsou dva „v jednom těle“, zůstává v platnosti zákon, pocházející od samotného Boha: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ (Mt 19,6).

Zásada tohoto „ethosu“, který byl od počátku vepsán ve skutečnosti stvoření, je nyní potvrzena Kristem oproti té tradici, která znamenala diskriminaci ženy. Podle této tradice muž „vládl“ bez dostatečného ohledu na ženu a její důstojnost, jakou určil „*ethos*“ *stvoření* za základ pro vzájemné vztahy dvou osob spojených v manželství. Tento „ethos“ připomínají a *potvrzují Kristova slova*: je to „ethos“ evangelia a vykoupení.

Ženy v evangeliu

13. Když probíráme stránky evangelia, přechází nám před očima velký počet žen různého věku a různého stavu. Potkáváme *ženy postižené nemocí* nebo tělesným utrpením, jako například ženu „posedlou duchem, způsobujícím nemoc, která byla ohnutá a nemohla se vůbec napřímit“ (srv. Lk 13,11), nebo jako Šimonovu tchyni, která „ležela v horečkách“ (Mk 1,30), nebo „ženu, trpící krvotokem“, která se nesměla nikoho dotknout, protože se mělo za to, že její dotek dělá člověka „nečistým“ (srv. Mk 5,25-34). Každá z nich byla uzdravena, a poslední, trpící krvotokem, která se dotkla Ježíšova pláště „v zástupu lidí“ (Mk 5,27), byla od něho pochválena za velkou víru: „Tvá víra tě zachránila“ (Mk 5,34). Pak je to *Jairova dcera*, kterou Ježíš vrátí k životu, když ji něžně osloví: „Děvče, pravím ti, vstaň!“ (Mk 5,41). A ještě je tu *vdova z Naimu*, které Ježíš vzkřísí jediného syna a doprovodí tento svůj čin slovy srdečného soucitu: „Bylo mu jí líto a řekl: 'Neplač!'“ (Lk 7,13). A nakonec je tu *Kananejka*, žena, která si zaslouží od Krista slova zvláštního uznání pro svou víru, pro svou pokoru a pro velikost ducha, jaké je schopno jen srdce matky: „Ženo, veliká je tvá víra! Staň se ti, jak si přeješ“ (Mt 15,28). Kananejská žena prosila o uzdravení své dcery.

Někdy také ženy, které Ježíš potkával a kterým se od něho dostávalo mnoha milostí, ho doprovázely, když putoval s apoštoly po městech a vesnicích a hlásal evangelium o Božím království: „Přispívaly jim ze svého majetku.“ Evangelium jmenuje mezi nimi Janu, manželku Herodova správce, Zuzanu a „mnoho jiných“ (srv. Lk 8,1-3).

Postavy *žen* se někdy vyskytují i v *podobnostvích*, kterými Ježíš Nazaretský vysvětloval svým posluchačům pravdu o Božím království. Tak v podobnostvích o ztracené drachmě (srv. Lk 15,8-10), o kvasu (srv. Mt 13,33), o moudrých a pošetilých pannách (srv. Mt 25,1-13). Zvláště výmluvné je vyprávění o vdovině

groši. Zatímco bohatí dávali do chrámové pokladnice své dary (...), jedna chudá vdova dala dvě drobné mince. Tu Ježíš řekl: „Tato chudá vdova tam *dala víc než všichni ostatní* (...). (...) ze svého nedostatku dala všechno, co měla na živobytí“ (Lk 21,1-4). Tímto způsobem ji Ježíš dává za vzor všem a vystupuje na její obranu, protože v tehdejší sociálně-právním systému vdovy byly zcela bezbranné bytosti (srv. také Lk 18,1-7).

V celém Ježíšově učení a jednání nenajdeme nic, v čem by se zračila diskriminace ženy, příznačná pro jeho dobu. Naopak, *jeho slova a jeho činy vyjadřují vždycky ohleduplnost a úctu, jaká náleží ženě*. Sehnutá žena je nazvána „dcerou Abrahámovou“ (Lk 13,16), kdežto v celé bibli se vztahuje titul „syn Abrahámův“ jen na muže! Až bude Ježíš kráčet bolestnou cestou na Golgotu, řekne ženám: „Jeruzalémské dcery, neplačte nade mnou“ (Lk 23,28). Tento způsob hovoru o ženách a se ženami i způsob zacházení s nimi je něčím zcela novým vzhledem k tehdejší vládnoucím zvyklostem.

To je ještě výraznější, když jde o ženy, které veřejné mínění označovalo s pohrdáním jako hříšnice, veřejné hříšnice a cizoložnice. Pohled'me na Samařanku, které říká sám Ježíš: „Pět mužů už jsi měla, a ten, kterého máš, ten není tvůj muž“. A ona, když slyší, že zná tajemství jejího života, pozná v něm Mesiáše a běží to oznámit svým spoluobčanům. Rozhovor, který předchází před tímto poznáním, je jeden z nejkrásnějších v evangeliu (srv. Jan 4,7-27). Pak je tu veřejná Hříšnice.. Bez ohledu na to, že ji veřejné mínění odsoudí, vstoupí do farizeova domu, aby pomazala vonným olejem Ježíšovy nohy. Když se hostitel nad tím pohoršoval, řekne mu o ní: „Jsou jí odpuštěny její mnohé hříchy, protože mnoho milovala“ (srv. Lk 7,37-47).

Situace snad ze všech nejvýmluvnější je tato: *Jedna žena je přistižena při cizoložství* a je přivedena k Ježíšovi. Na provokativní otázku: „Mojžíš nám v Zákoně nařídil takové ženy ukamenovat. Co říkáš ty?“ odpoví Ježíš: „Kdo z vás je bez hříchu, hod' po ní první kamenem.“ Síla pravdy, obsažená v této odpovědi, je tak veliká, že se „vytráceli jeden po druhém, starší napřed“. Zůstanou jen Ježíš a žena. „Kam se poděli? Nikdo tě neodsoudil?“ „Nikdo, Pane.“ „Ani já tě neodsuzuji. Jdi a od nynějška už nehřeš“ (srv. Jan 8,3-11).

Tyto epizody tvoří ve svém celku velmi výmluvný obraz. Kristus „ví, co je v člověku“ (srv. Jan 2,25), v muži i v ženě. *Zná důstojnost člověka, jeho cenu v Božích očích*. On sám, Kristus, je nejvyšším potvrzením této ceny. Všechno, co říká a co dělá, má definitivní naplnění ve velikonočním tajemství vykoupení. Ježíšovo stanovisko k ženám, které potkává na cestě své mesiášské služby, je odrazem věčného Božího plánu. Bůh tvoří každou z nich, volí si ji a miluje ji v

Kristu (srv. Ef 1,1-5). Každá je proto „jediný tvor na zemi, kterého chtěl Bůh pro něj samého“. *Každá je od „počátku“ dědičkou osobní důstojnosti, jaká je jí vlastní jako ženě.* Ježíš Nazaretský potvrzuje tuto důstojnost, připomíná ji, obnovuje ji, činí z ní cosi, co se týká evangelia i vykoupení, pro které je poslán na svět. Je tedy zapotřebí včlenit do závažnosti velikonočního tajemství každé Kristovo slovo a každé jeho gesto vůči ženě. Tím se všechno plně vysvětluje.

Žena přistižená při cizoložství

14. Ježíš zde vstupuje do *konkrétní a dějinné situace ženy*, to je do situace, *zatížené dědictvím hříchu*. Toto dědictví je vyjádřeno mezi jiným zvyklostí, která diskriminuje ženu ve prospěch muže a která je zakořeněna i v ní. Z tohoto hlediska se zdá příhoda se ženou, „přistiženou při cizoložství“ (srv. Jan 8,3-11), obzvlášť, výmluvná. Nakonec jí řekne Ježíš: „*Už nehřeš*“. Ale nejdřív *vzbudí vědomí hříchu* v mužích, kteří na ni žalují, aby ji mohli ukamenovat. Tak dá najevo svou hlubokou schopnost vidět pravdivě lidská svědomí a lidské skutky. Zdá se, že Ježíš říká žalobcům: *Není snad tato žena s celým svým hříchem také a především potvrzením vašich přestupků, vaší „mužské“ nespravedlnosti, vašich zlořádů?*

Tato pravda *platí pro celé lidstvo*. Událost, o které vypráví Janovo evangelium, může se opakovat v nesčetných obdobných situacích v každé době. Žena je opuštěna, je vydána se „svým hříchem“ napospas veřejnému mínění, zatímco za tímto „jejím hříchem“ se skrývá muž jako hříšník, který je vinen „cizím hříchem“, a dokonce je na něm účastný. Nuže, jeho hřích uniká pozornosti, je pomínut mlčením: vypadá, jako by neměl odpovědnost za „cizí hřích“! Někdy vystoupí přímo jako žalobce, jak ukazuje vylíčený případ, a zapomene na svůj vlastní hřích. Kolikrát podobně *žena platí za svůj hřích!* (Je možné, že v některých případech má ona vinu za hřích muže jako za „cizí hřích“). Ale platí za něj jen ona a platí *sama!* Kolikrát zůstane opuštěna se svým mateřstvím, když muž, otec dítěte, nechce na sebe vzít svou zodpovědnost! A vedle četných „svobodných matek“ v naší společnosti je třeba vzít v úvahu také všechny, které velmi často, pod různým nátlakem, a to i ze strany viníka-muže se „osvobodí“ od dítěte před jeho narozením. „Osvobodí se“: ale za jakou cenu? Dnešní veřejné mínění se pokouší různým způsobem „anulovat“, neuznávat zlo tohoto hříchu. Ale svědomí ženy nedovede zapomenout, že vzala život svému vlastnímu dítěti, protože nedovede ztratit ochotu přijmout nový život, ochotu, která je v ní vepsána od „počátku“.

Významné je Ježíšovo stanovisko v události, kterou líčí Jan (8,3-11). Snad v málokterých momentech jako v tomto se projevuje jeho moc - moc pravdy - vzhledem k lidským svědomím. Ježíš je klidný, zamyšlený, usebraný. Není snad

jeho vědomí, zde jako v rozhovoru s farizeji (srv. Mt 19,3-9), v kontaktu s tajemstvím „počátku“, kdy člověk byl stvořen jako muž a žena a žena byla svěřena muži se svou ženskou odlišností a také se svým potenciálním mateřstvím? Ale také muž byl Stvořitelem svěřen ženě. Oba byli *svěřeni navzájem jeden druhému jako osoby*, stvořené k obrazu a podobě samého Boha. V takovém vzájemném svěřeni je měřítko lásky, lásky manželské: aby se stali navzájem „upřímným darem“ jeden pro druhého, musí každý z obou cítit odpovědnost, pramenící z daru. Toto měřítko je určeno jim oběma - muži i ženě - od „počátku“. Po prvotním hříchu působí v muži i v ženě vinou trojí žádostivosti protikladné síly, „ohniska hříchu“. Působí v hloubi člověkovy nitra. Proto řekl Ježíš v horském kázání: „*Každý, kdo se dívá na ženu se žádostivostí, už s ní zcizoložil v svém srdci*“ (Mt 5,28). Tato slova, pronesená přímo k muži, ukazují základní pravdu jeho odpovědnosti vůči ženě: za její důstojnost, za její mateřství, za její povolání. Ale ta slova se týkají nepřímě také ženy. Kristus dělal všechno možné, aby ženy našly v jeho učení a jednání - v rámci tehdejších zvyků a společenských vztahů - svou vlastní povahu a důstojnost. Na základě věčné „jednoty dvou“ *závisí tato důstojnost přímo na ženě samotné. Žena jako subjekt je zodpovědná sama za sebe a současně je její důstojnost „dána muži jako úkol*“. Kristus se důsledně vrací k odpovědnosti muže. V této meditaci o důstojnosti a povolání ženy dnes musíme brát nutně ohled na to, jak je otázka postavena v evangeliu. Důstojnost ženy a její povolání - jako ostatně i důstojnost a povolání muže - mají svůj věčný zdroj v Božím srdci, a v časných podmínkách lidské existence jsou úzce spjaty s „jednotou dvou“. Proto se má každý muž zahledět do sebe a hledat, zda ta, která mu byla svěřena jako sestra v témže lidství a jako manželka, nestala se v jeho srdci předmětem cizoložství. Zda ta, která je rozmanitým způsobem jeho spolusubjektem ve světě, nestala se pro něj „předmětem“: předmětem požitku a vykořisťování.

Strážkyně evangelijního poselství

15. Kristův způsob jednání, evangelium jeho skutků a jeho slov, je jeden souvislý *protest* proti tomu, co uráží důstojnost ženy. Proto ženy, které jsou v Kristově blízkosti, objevují samy sebe v pravdě, které on „učí“ a kterou „koná“, i když je to pravda o jejich „hříšnosti“. Cítí, že „*tato pravda je osvobozuje*“, že je vrací jim samým. Cítí, že jsou milovány „věčnou láskou“, láskou, která má přímý výraz v samotném Kristu. V Kristově okruhu působnosti se mění jejich společenské postavení. Ženy pociťují, že Ježíš s nimi mluví o otázkách, o kterých se v těch dobách se ženou nediskutovalo. Snad nejvýraznější příklad toho je rozhovor se *Samařankou* u sycharské studny. Ježíš ví, že je to hříšnice, a říká jí to. Ale rozmlouvá s ní *o nejhlubších Božích tajemstvích*. Mluví s ní o nezměrném daru Boží lásky, která je jako „pramen vody, vyvěrající k věčnému životu“ (Jan 4, 14).

Mluví s ní o Bohu, který je Duch, a o pravém uctívání v duchu a v pravdě, na které má Otec právo (srv. Jan 4, 24). Nakonec jí odhalí, že je Mesiáš, slíbený Izraeli (srv. Jan 4,26).

V této události, která nemá obdoby, se ona *žena*, a ještě k tomu „hříšnice“, stává Kristovou „učednicí“. A dokonce, když je poučena, zvěstuje Krista obyvatelům Samaří, takže v něho uvěří (srv. Jan 4,39-42). I to je něco zcela nového, uvážíme-li, jakým způsobem jednali všeobecně se ženami právě ti, kdo v Izraeli vyučovali. Kdežto ve způsobu jednání Ježíše z Nazareta se to jeví jako obvyklá věc. V tomto ohledu zaslouží zvláštní zmínku také Lazarovy sestry. „Ježíš měl rád Martu a její sestru Marii i Lazara“ (srv. Jan 11,5). Marie „poslouchala Ježíšovu řeč“. Když je u nich v domě, označí Mariino jednání jako „nejlepší úděl“ ve srovnání s Martinou ustaraností o domácí záležitosti (srv. Lk 10,38-42).

Při jiné příležitosti - *po Lazarově smrti* - i Marta rozmlouvá s Kristem a tento rozhovor se týká nejhlubších pravd zjevení a víry. „Pane, kdybys tu byl, můj bratr by nebyl umřel“. „Tvůj bratr vstane“. „Vím, že vstane při vzkříšení v poslední den“. Ježíš jí řekl: „Já jsem vzkříšení a život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít, a žádný, kdo žije a věří ve mne, neumře na věky. Věříš tomu?“ „Ano, Pane, věřím, že ty jsi Mesiáš, Syn Boží, který má přijít na svět“ (Jan 11,21-27). Po tomto vyznání víry vzkřísí Ježíš Lazara. *Také rozmluva s Martou je jedna z nejdůležitějších v evangeliu.*

Kristus mluví se ženami o Božích věcech a ony je chápou. Je to opravdový ohlas v mysli a srdci, odpovědi víry. A Ježíš vyslovuje uznání a obdiv nad touto odpovědí, vyloženě „ženskou“, jako v případě kananejské ženy (srv. Mt 15,28). Někdy dává za příklad tuto živou víru, prodchnutou láskou: bere si tedy pro své učení *podnět z této ženské odpovědi mysli a srdce*. Tak je tomu v případě „hříšnice“, jejíž způsob chování ve farizeově domě si vzal Ježíš za výchozí bod pro výklad pravdy o odpuštění hříchů: „Jsou jí odpuštěny její mnohé hříchy, protože mnoho milovala. Komu se odpouští málo, málo miluje“ (Lk 7,47). Při příležitosti jiného pomazání se Ježíš zastane před učedníky, a zejména před Jidášem, ženy a jejího jednání: „Proč jste zlí na tuto ženu? *Dobrý skutek na mně vykonala.* (...) Když vylila ten olej na mé tělo, udělala to k mému pohřbu. Amen, pravím vám: Všude na celém světě, kde bude hlásáno toto evangelium, bude se na její památku vypravovat také o tom, co udělala“ (Mt 26,1-13).

Evangelia ve skutečnosti nejen popisují to, co vykonala žena v Betánii, v domě Šimona malomocného, ale zdůrazňují také, jak ve chvíli konečné zkoušky, rozhodné pro celé mesiášské poslání Ježíše Nazaretského, *stály pod křížem přede vším ženou*. Z apoštolů zůstal věrný pouze Jan, ale žen více. Nejenže zde byla

Kristova matka a „příbuzná jeho matky Marie Kleofášova a Marie Magdalská“ (Jan 19,25), ale „zpozvdálí tam přihlíželo i mnoho žen: ty, které následovaly Ježíše už z Galileje a sloužily mu“ (Mt 27,55). Jak je vidět, v této nejtvrdší zkoušce víry a věrnosti se ženy ukázaly silnější než apoštolové. V těchto chvílích nebezpečí ty, které „mnoho milují“, dokážou přemoci strach. Předtím to byly *ženy na křížové cestě, které „nad ním nařikaly a plakaly“* (Lk 23,27). A ještě předtím to byla Pilátova žena, která varovala svého muže: „Nic neměj s tím spravedlivým. Kvůli němu jsem dnes ve snu mnoho vytrpěla“ (Mt 27,19).

První svědkyně zmrtvýchvstání

16. Již od začátku Kristova poslání projevují ženy vůči němu a vůči jeho tajemství *zvláštní citlivost*, která odpovídá *jednomu z typických rysů jejich ženství*. Musíme říci, že se to obzvláště potvrzuje ve velikonočním tajemství, a to nejen při ukřižování, ale i za jitra zmrtvýchvstání. *Ženy jsou první u hrobu*, jako první zjišťují, že je *prázdný*. Jsou první, kdo slyší: „Není tady. *Byl vzkříšen*, jak řekl“ (Mt 28,6). Jsou první, kdo mu objaly nohy (srv. Mt 28,9). Také jsou jako první vyzvány, aby oznámily tuto pravdu apoštolům (srv. Mt 28,1-10; Lk 24,8-11). *Janovo evangelium* (srv. též Mt 16,9) vyzdvihuje *zvláště významnou úlohu Marie Magdalské*. Ona první potká zmrtvýchvstalého Krista. Zpočátku ho považuje za zahradníka. Poznává ho teprve, když ji zavolá jménem. „Ježíš jí řekl: 'Marie!' Ona se k němu obrátila a zvolala hebrejsky: 'Rabbúni' - to znamená: 'Mistře'. Ježíš jí řekl: 'Nezadržuj mě! Neboť ještě jsem nevystoupil k Otci. Ale jdi k mým bratřím a oznam jim: Vystupuji k svému Otci a k vašemu Otci, k svému Bohu a k vašemu Bohu.' Marie Magdalská tedy šla a zvěstovala učedníkům: 'Viděla jsem Pána' a toto že jí řekl“ (Jan 20,16-18).

Proto byla též nazvána „apoštolkou apoštolů“³⁸. Marie Magdalská byla očitou svědkyní zmrtvýchvstalého Krista, a to ještě před apoštolů, a z toho důvodu byla také *první, kdo vydal svědectví* apoštolům. Tato událost je v jistém smyslu korunou všeho, co bylo prve řečeno o tom, že Kristus svěřil božské pravdy ženám stejně jako mužům. Dá se říci, že se tímto způsobem naplnila prorokova slova: „*Vylíji svého ducha na všechny lidi, vaši synové i dcery budou prorokovat*“ (Jl 3,1). Padesátého dne po Kristově zmrtvýchvstání budou tato slova ještě jednou potvrzena v jeruzalémském večeradle, při sestoupení Ducha svatého, Parakléta (srv. Sk 2,17).

³⁸ Srv. Rhabanus Maurus, *De vita beatae Mariae Magdaleneae*, XXVII: „Spasitel... ustanovil ji (=Marii Magdalskou) za apoštolku svého zmrtvýchvstání u apoštolů“ (PL 112, 1474). „Stala se apoštolkou apoštolů tím, že jí byla přidělena úloha hlásat učedníkům Pánovo zmrtvýchvstání“: Tomáš Akv., *In Ioannem Evangelistam Expositio*, c. XX, L; III, 6 (Sancti Thomae Aquinatis Comment. in Matthaeum et Ioannem Evangelistas), Ed. Parmens, X, 629.

To, co bylo dosud řečeno o Kristově vztahu k ženám, potvrzuje a objasňuje pravdu o rovnosti obou - muže a ženy - v Duchu svatém. Musíme mluvit o zásadní „rovnosti“, protože oba dva - žena jako muž - jsou stvořeni k Božímu obrazu a podobě, oba dva jsou schopni přijímat rovnou měrou štědré dary božské pravdy a lásky v Duchu svatém. Oběma se dostává jeho spásonosných a posvěcujících „navštívení“.

Fakt, že je někdo muž nebo žena, nevede tu k žádnému omezení, tak jako nijak neomezuje spásonosné a posvěcující působení Ducha svatého v člověku skutečnost, že je Žid nebo Řek, otrok nebo svobodný, podle dobře známých slov apoštolových: „Všichni jste jeden v Kristu Ježíši“ (Gal 3, 28). *Tato pravda ovšem neruší odlišnost.* Duch svatý, který působí takovou jednotu v nadpřirozeném řádu posvěcující milosti, přispívá stejnou měrou ke skutečnosti, že „budou prorokovat vaší synové“ a že budou prorokovat i „vaše dcery“. „Prorokovat“ znamená vyjadřovat slovy a životem „velká Boží díla“ (srv. Sk 2, 11), při zachování pravdy a originálnosti každé osoby, jak ženy, tak muže. Evangelijní „rovnost“, „rovnost“ muže a ženy vzhledem k „velkým Božím dílům“, jaká se projevila tak průzračně ve skutcích a slovech Ježíše z Nazareta, je nejzjevnější základnou důstojností a povoláním ženy v církvi a ve světě. Každé povolání *má smysl hluboce lidský a prorocký.* V takto chápaném povolání dosahuje to, co je osobně ženské, nové míry: je to míra „velkých Božích děl“, jichž se žena stává živým nositelem a nenahraditelným svědkem.

V. kapitola Mateřství – panenství

Dvojitý rozměr povolání ženy

17. Je třeba, abychom nyní zaměřili své rozjímání na panenství a na mateřství jako na dva zvláštní rozměry, v kterých se uskutečňuje ženská osobnost. Ve světle evangelia nabývají plný smysl a hodnotu v Marii, která se jako panna stala matkou Božího Syna. Tyto *dva rozměry ženského povolání* se v ní setkaly a spojily výjimečným způsobem, takže jeden nevytloučil druhý, ale oba se podivuhodně doplnily. Popis zvěstování v *Lukášově evangeliu* jasně ukazuje, že se to zdálo nazaretské Panně nemožné. Když slyší: „Počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš“, ihned se ptá: „Jak se to stane? Vždyť, muže nepoznávám?“ (Lk 1,31.34). V obecném řádu věcí je mateřství plodem vzájemného „poznání“ muže a ženy v manželském spojení. Maria, která byla pevně přesvědčena o tom, že je jí předurčeno panenství, položí božskému poslu otázku a obdrží na ni vysvětlení: „*Duch svatý sestoupí na tebe*“, tvé mateřství nebude důsledkem manželského „poznání“, nýbrž bude dílem Ducha svatého a „moc Nejvyššího rozestře svůj stín nad tajemstvím početí a narození Syna. Jako Syn Nejvyššího je ti dán výlučně od Boha způsobem, jaký zná jen On“. Maria si tedy podržela své panenství - „muže nepoznávám“ (srv. Lk 1,34) - a současně se stala matkou. *Panenství a mateřství v ní existují zároveň*: nevyklučují se navzájem a nekladou si meze. Dokonce osoba Matky Boží pomáhá všem - zvláště všem ženám - aby poznaly, jakým způsobem se tyto dva rozměry a tyto dvě cesty povolání ženy jako osoby navzájem vysvětlují a doplňují.

Mateřství

18. Abychom měli účast na tomto „objevu“, musíme ještě jednou hlouběji prozkoumat *pravdu o lidské osobě*, jak ji připomněl II. vatikánský koncil. Člověk - jak muž, tak žena - je jediná bytost ve světě, kterou chtěl Bůh pro ni samu: je to osoba, je to podmět, subjekt, který rozhoduje o sobě. Současně člověk „nemůže sám sebe plně nalézt, leč v opravdovém darování sebe samého“³⁹. Bylo již řečeno, že tento popis, ano v jistém smyslu tato definice osoby, odpovídá základní biblické pravdě o stvoření člověka - muže a ženy - k Božímu obrazu a podobě. Toto není výklad čistě teoretický nebo abstraktní definice, protože ukazuje podstatně *smysl lidského bytí* zdůrazněním *hodnoty darování sebe jako osoby*. V tomto pohledu na osobu je obsažena také podstata onoho „ethosu“, individuálního charakteru, který je spojen s pravdou o stvoření a bude později plně rozvinut v knihách Božího zjevení, zvláště v evangeliích.

³⁹ II. vat. kon., pastor. konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* 24.

Tato pravda o osobě otvírá dále *cestu k plnému pochopení mateřství ženy*. Mateřství je plod manželského spojení muže a ženy, onoho biblického „poznání“, které odpovídá výroku, že „dva se stanou jedním tělem“ (srv. Gn 2,24). Tímto způsobem uskutečňuje - u ženy - zvláštní „darování sebe“ jako důkaz snoubenecké lásky, kterou se manželé spojují mezi sebou tak úzce, že tvoří „jedno tělo“. Biblické „poznání“ se uskutečňuje v osobní pravdivosti jenom tenkrát, když vzájemné sebedarování není pokřiveno ani mužovým přáním stát se „pánem“ své ženy („on ti bude vládnout“), ani tím, že se žena uzavře do svého pudu („po muži budeš dychtit“: Gn 3,16).

Vzájemné darování osoby v manželství je otevřeno daru nového života, *nového člověka*, který je také osoba podobná svým rodičům. Mateřství v sobě zahrnuje od začátku zvláštní ochotu přivést na svět novou osobu: a právě toto je ženin „podíl“. V této ochotě, v početí a zrození dítěte, žena sebe samu plně nalezne „v opravdovém sebedarování“. Dar vnitřní ochoty k přijetí a zrození dítěte je spjat s manželským spojením, které, jak bylo řečeno, mělo by být zvláštním projevem vzájemného sebedarování ze strany i ženy i muže. Početí a narození nového člověka jsou podle bible doprovázeny těmito slovy ženy - rodičky: „Získala jsem muže, a tím Hospodina“ (Gn 4,1). Zvolání Evy, „matky všech živých“, se opakuje pokaždé, když přijde na svět nový člověk, a vyjadřuje ženinu radost a vědomí, že má účast na velkém tajemství věčného plození. Manželé tak mají účast na tvůrčí moci Boží.

Ženino mateřství v údobí mezi početím a narozením dítěte je proces bio-fyziologický a psychický, který je v současné době lépe poznáván než v minulosti a je předmětem mnoha hlubokých studií. Vědecký rozbor plně potvrzuje, jak sama ženina tělesná konstituce a její organismus obsahují v sobě přirozenou dispozici pro mateřství, pro početí, pro těhotenství a pro porod dítěte, v důsledku manželského spojení s mužem. Současně to všechno odpovídá také psycho-fyzické struktuře ženy. Všechno, co říkají různé vědní obory o tomto námětu, je užitečné a významné, jen když se to neomezuje na výhradně bio-fyziologický výklad ženy a jejího mateřství. Podobný „zkreslený a zúžený“ obraz by se shodoval s materialistickým pojetím člověka a světa. V takovém případě by se, bohužel, opomíjelo to, co je opravdu zásadní: že totiž mateřství jako fakt a jev *lidský* lze plně vysvětlit na základě pravdy o osobě. Mateřství je svázáno s *osobní strukturou ženského bytí a s osobním rozměrem jejího daru*: „Získala jsem muže, a tím Hospodina“ (Gn 4, 1). Stvořitel daruje rodičům dítě. U ženy je tento fakt spojen zvláštním způsobem s „upřímným sebedarováním“. Mariina slova při zvěstování „Ať se mi stane podle tvého slova“ znamenají ženinu ochotu darovat se a přijmout nový život.

V mateřství ženy, spojeném s otcovstvím muže, se zračí věčné tajemství plození, které je v Bohu samém, v Bohu Trojjediném (srv. Ef 3,14-15). Lidské plození je společné muži a ženě. A jestli žena, podnícena láskou k svému manželu, řekne: „Dala jsem ti dítě“, znamenají její slova zároveň: „Toto je naše dítě“. Nuže, i když jsou oba dohromady rodiči svého dítěte, *představuje ženino mateřství zvláštní „část“ tohoto společného rodičovství*, a to část závažnější, náročnější. Rodičovství - i když náleží oběma - uskutečňuje se mnohem víc v ženě, zejména v období před narozením. Ona, žena, přímo „*platí*“ za toto společné plození, které doslova pohlcuje její tělesné a duševní síly. Je proto zapotřebí, aby si *muž* plně uvědomoval, že má v tomto jejich společném rodičovství *zvláštní dluh vůči ženě*. Žádný program „rovnoprávnosti“ žen a mužů není platný, jestliže nebere zcela zásadně zřetel na tuto okolnost.

Mateřství v sobě obsahuje jedinečné společenství s tajemstvím života, který dozrává v ženě lůně. Matka se obdivuje tomuto tajemství života, se zvláštní intuicí „chápe“, co se v ní děje. Ve světle „počátku“ matka přijímá a miluje dítě, které v sobě nosí, jako osobu. Tento jedinečný způsob setkání s novým člověkem, který zvolna vzniká, vytváří z její strany určitý přístup k člověku - nejen k vlastnímu dítěti, ale k člověku vůbec, přístup, který hluboce vyznačuje celou ženu osobnost. Všeobecně se má za to, že žena je schopna víc než muž věnovat pozornost *konkrétní* osobě, kterou má před sebou a že mateřství ještě víc rozvíjí tuto schopnost. Muž - i když sdílí účast na rodičovství - vždycky stojí mimo proces těhotenství a narození děcka a musí se v mnohém ohledu *učit od matky* svému „*otcovství*“. Můžeme říci, že toto patří k normální lidské rodičovské dynamice, i pokud jde o další úseky po narození dítěte, zvláště v prvním období. Výchova dítěte, celkově vzato, by měla obsahovat obojí podíl a přínos rodičů, mateřský a otcovský. Avšak přínos matky má největší význam pro utváření základů nové lidské osobnosti.

Mateřství ve vztahu k Úmluvě

19. Do našich úvah se znovu vrací *biblický vzor ženy* z protoevangelia. „Žena“ jako rodička a první vychovatelka člověka (výchova je duchovní rozměr rodičovství) má určitý předstih před mužem. Její mateřství (především ve smyslu bio-fyzickém) závisí sice na muži, ale žena vtiskuje zásadní ráz do celého procesu osobního růstu nových synů a dcer lidského pokolení. Ženino mateřství *ve smyslu bio-fyzickém* vypadá zdánlivě pasivně: nový život se vytváří v ní, v jejím organismu. Avšak celý její organismus má na tom účast. Současně vyjadřuje mateřství *ve smyslu osobním a etickém* velmi důležitou tvořivou moc ženy, neboť na ní závisí v největší míře samo lidství nové lidské bytosti. I v tomto smyslu

zdůrazňuje ženino mateřství zvláštní po volání a zvláštní výzvu zaměřenou vůči muži a vůči jeho otcovství.

Biblický vzor „ženy“ vrcholí a je jakoby korunován v *mateřství Matky Boží*. Slova protoevangelia: „Nepřátelství ustanovuji mezi tebou a ženou“ se tu znovu potvrzují. Bůh v ní, v jejím mateřském „fiat“ (= ať se mi stane) *buduje základ nové úmluvy s lidstvem*. To je věčná a definitivní smlouva v Kristu, v jeho těle a krvi, v jeho kříži a zmrtvýchvstání. Právě proto, že se má tato úmluva naplnit „v těle a krvi“, tkví její začátek v Matce - rodiče. „Syn Nejvyššího“ může jen díky jí a jejímu panenskému a mateřskému „fiat“ říci Otci: „Dal jsi mi tělo... Hle přicházím, abych plnil, Bože, tvou vůli“ (srv. Žid 10,5.7).

Do řádu smlouvy, kterou Bůh uzavřel s člověkem v Ježíši Kristu, bylo začleněno ženino mateřství. Proto pokaždé, když se opakuje ženino mateřství v lidských dějinách na zemi, vždy je *spojeno s úmluvou*, kterou Bůh uzavřel s lidstvem prostřednictvím mateřství Bohorodičky.

Nedokazuje tuto skutečnost Ježíšova odpovědi na výkřik ženy ze zástupu, která ho velebila skrze mateřství jeho Matky: „Blahoslavený život, který tě nosil, a prsy, které tě kojily“? Ježíš odpoví: „Spíše jsou blahoslavení ti, kdo slyší Boží slovo a zachovávají ho“ (Lk 11,27-28). Ježíš potvrzuje smysl mateřství ve vztahu k tělu. Ale současně poukazuje na jeho ještě hlubší, to je duchovní smysl: mateřství je *symbol smlouvy s Bohem*, který je „Duch“ (Jan 4,24). Takové je především mateřství Matky Boží. Ale také *mateřství* každé ženy, chápeme-li je ve světle evangelia, není jen „z těla a krve“: vyjadřuje i hluboké „*naslouchání slovu živého Boha*“ a ochotu „střežit“ toto slovo, které je „slovo věčného života“ (srv. Jan 6,68). Vždyť právě děti, narozené z pozemských matek, synové a dcery lidského rodu, dostávají od Božího Syna moc stát se „dětmi Božími“ (Jan 1,12). Povaha Nové úmluvy v Kristově krvi proniká i do lidského plození, a tím se z něho stává skutečnost a úkol „nového stvoření“ (2 Kor 5,17). Mateřství ženy, z hlediska života a historie každého člověka, je první práh, jehož překročení způsobuje „zjevení Božích dětí“ (srv. Řím 8,19).

„Žena, když rodí, má zármutek, protože přišla její hodina. Když však porodí dítě, nemyslí už na bolesti pro radost, že přišel na svět člověk“ (Jan 16,21). V první části se tato Kristova slova vztahují na „porodní bolesti“, které patří k následkům prvotního hříchu. Současně však poukazují na *spojitost ženina mateřství s velikonočním tajemstvím*. V tomto tajemství je totiž obsažena i bolest Matky stojící pod křížem Matky, která má vírou účast na otřesném tajemství

„sebezmaření“ (kenoze) jejího Syna. - „Toto je snad v dějinách lidstva nejhlubší 'kenoze' víry“⁴⁰.

Když hledíme na tuto Matku, jejíž „duši pronikl meč“ (srv. Lk 2,35), obracejí se naše myšlenky k *všem trpícím ženám na světě*, trpícím jak tělesně, tak i duševně. V tomto utrpení hraje úlohu i zvláštní citlivost, vlastní ženě. (I když žena často lépe snáší utrpení nežli muž!) Je těžké vypočítat tato utrpení, je těžké dát jim jména. Můžeme připomenout úzkostlivou mateřskou péči o děti, zvláště jsou-li nemocné nebo když sejdou na scestí, smrt nejdražších osob, přátel či příbuzných, osamělost matek, na které dospělé děti zapoměly, nebo osamělost vdov, utrpení žen, které samy bojují o přežití, a jiných, kterým se křivdí nebo které jsou vykořisťovány. Konečně existují útrapy ve svědomí pro hřích, který zasáhl lidskou nebo mateřskou důstojnost ženy, rány ve svědomí, které se těžko zacelují. Také s těmito utrpeními je třeba postavit se pod Kristův kříž.

Avšak slova evangelia o ženě, která má zármutek, protože přišla její hodina, aby porodila dítě, vyjadřují hned nato radost: je to radost, „že přišel na svět člověk“. Také tato radost má vztah k velikonočnímu tajemství, totiž k radosti, která byla zvěstována apoštolům v *den Kristova zmrtvýchvstání*: „Tak i vy nyní máte zármutek“ (tato slova byla pronesena den před umučením a smrtí. „Ale zase vás uvidím a vaše srdce se bude radovat, a vaši radost vám nikdo nevezme“ (Jan 16,22-23).

Panenství zvolené pro Boží království

20. V Kristově učení je *mateřství spojeno s panenstvím*, ale také je *od něho odlišeno*. V tomto ohledu má zásadní význam Ježíšův výrok, pronesený v rozhovoru o nerozlučitelnosti manželství. Když slyší učedníci odpověď; danou farizeům, řeknou Kristu: „Když je to mezi mužem a ženou takové, je lepší se neženit“ (Mt 19,10). Nezávisle na smyslu, jaký v té době mohla mít v chápání učedníků slova „je lepší“, pro *Krista* je tento jejich chybný názor podnětem, aby je poučil o ceně celibátu. Rozlišujeme celibát způsobený přirozenými vadami nebo i samým člověkem od „*celibátu pro nebeské království*“. Kristus říká: „Jsou ... takoví, kteří se manželství sami zřekli pro nebeské království“ (srv. Mt 19,12). Jde tedy o celibát dobrovolně zvolený pro nebeské království, při němž se bere v úvahu eschatologické povolání člověka ke společenství s Bohem. Potom Pán dodává: „Kdo může pochopit, ať pochopí“. Tato slova opakují to, co pověděl na začátku řeči o celibátu (srv. Mt 19,11). Proto je *celibát pro nebeské království* nejen plodem svobodného *rozhodnutí* ze strany člověka, ale je to také zvláštní *milost* od Boha, který povolává určitou osobu, aby žila v celibátě. Je to zvláštní

⁴⁰ Enc. *Redemptoris Mater* 18: op. cit., 383.

znamení Božího království, které má přijít, ale současně slouží i v pozemském životě k výhradnímu nasazení všech sil duše i těla pro eschatologické království.

Ježíšova slova jsou odpovědí na otázku učedníků. Jsou přímo určena těm, kdo otázku položili. V tomto případě to byli muži. Přesto však Kristova odpověď platí sama o sobě *jak pro muže, tak pro ženy*. V této souvislosti ukazuje evangelijní ideál panenství. Tento ideál je jasná „novota“ ve srovnání se starozákonní tradicí. Tato tradice jistě souvisela nějakým způsobem i s očekáváním Izraele, zvláště izraelské ženy, že přijde Mesiáš, který se má „zrodit z ženy“. Ve skutečnosti ideál celibátu a panenství pro užší přiblížení se k Bohu nebyl zcela cizí určitým židovským kruhům především v dobách bezprostředně před Ježíšovým příchodem. Avšak celibát pro Království, totiž panenství, je nesporná novota, související s vtělením Boha. Od doby Kristova příchodu má se toto očekávání Božího lidu zaměřovat na eschatologické království, které již přichází a do kterého chce on sám uvést „nový Izrael“. K podobnému obratu myšlení a k podobnému převrácení hodnot je skutečně nezbytné *nové vědomí, které dává víru*. Kristus to zdůrazňuje dvakrát: „Kdo může pochopit, ať pochopí“. - Všichni to nechápou, nýbrž jen ti, „kterým je to dáno“ (Mt 19,11-12). Maria je první osoba, v které se toto nové uvědomění projevilo. Neboť se táže anděla: „Jak se to stane? Vždyť muže nepoznávám“ (Lk 1,34). Ačkoli je zasnoubena s mužem jménem Josef (srv. Lk 1,27), je pevná ve svém předsevzetí, že zůstane pannou. Mateřství, které se v ní naplňuje, pochází výlučně z „moci Nejvyššího“ a je *výsledkem sestoupení Ducha svatého* na její osobu (srv. Lk 1,35). Toto božské mateřství je tedy zcela nepředstavitelná odpověď na lidské očekávání izraelských žen. Dostane ho Maria jako dar od samotného Boha. Tento dar se stal počátkem a vzorem nové naděje všech lidí v duchu nové věčné Úmluvy v rámci nového a konečného Božího příslibu: je *znaméním eschatologické naděje*.

Na základě evangelia se rozvinul a zároveň prohloubil i smysl pro panenství jako povolání pro ženu, v němž nalézá potvrzení její důstojnost a její podobnost s Pannou z Nazareta. Evangelium navrhuje *ideál osobního zasvěcení*. Pod ním máme rozumět výlučné oddání se Bohu ve smyslu evangelijních rad, především čistoty, chudoby a poslušnosti. Dokonalým zosobněním tohoto ideálu je sám Ježíš Kristus. Kdo ho chce radikálně následovat, zvolí si život v duchu těchto rad. Ty se liší od přikázání a ukazují křesťanovi cestu do hloubi evangelia. Od začátků křesťanství následují tuto cestu mužové i ženy, neboť i nyní se obrací evangelijní ideál ke člověku *bez rozdílu pohlaví*.

V této širší souvislosti musíme spatřovat v *panenství také jednu cestu pro ženu*, cestu, na které uskutečňuje svou ženskou osobitost jiným způsobem než v manželství. Abychom pochopili tuto cestu, musíme se ještě jednou utéci k

základní myšlenky křesťanské antropologie. V dobrovolně zvoleném panenství potvrzuje žena samu sebe jako lidskou osobu, to je jako bytost, kterou si Stvořitel přál od počátku pro ni samu⁴¹, a současně uskutečňuje osobní hodnotu svého ženství tím, že se stane „opravdovým darem“ Bohu, který se zjevil v Kristu, darem Kristu, Vykupiteli člověka a Snoubenci duší: darem jako v manželství, jako Kristova snoubenka. *Panenství*, zasvěcení ženy v panenství, nelze správně pochopit, neodvoláme-li se na *manželskou lásku*. Neboť v takové lásce se jedna osoba stává darem pro druhou⁴². Ostatně, obdobně se musí chápat i zasvěcení muže v kněžském celibátě nebo v řeholním stavu.

Přirozené tíhnutí ženské osobnosti k manželskému stavu nalézá v takto chápaném panenství vlastní odpověď. Žena, povolána od počátku k tomu, aby byla milována a aby milovala, nalézá v povolání k panenství především *Krista*, který jako Vykupitel svým sebeobětováním „miloval až do nejzazších důsledků“ (srv. Jan 13,1). Žena *opětuje tento dar „upřímným darováním“ celého svého života*. Daruje se proto božskému Snoubenci a toto její osobní darování vede k spojení, které má ryze duchovní ráz: působením Ducha svatého se žena stává „jedním duchem“ s Kristem, Snoubencem (srv. 1 Kor 6,17).

V tomto evangelijním ideálu panenství se uskutečňují zvláštním způsobem důstojnost a povolání ženy. V takto chápaném panenství se ukazuje takzvaná *radikálnost evangelia*: opustit všechno a následovat Krista (srv. Mt 19,27). To všechno nelze přirovnávat k jednoduchému odřeknutí se manželství nebo k svobodnému stavu. Neboť, panenství pro nebeské království se neomezuje na pouhé „ne“, nýbrž obsahuje hluboké „ano“ v snoubeneckém smyslu: dokonalé a *nerozdělené darování se z lásky*.

Duchovní mateřství

21. Panenství v evangelijním smyslu znamená *zřeknout se manželství, a tím i tělesného mateřství*. Zřeknutí se mateřství tohoto druhu může znamenat pro srdce ženy velkou obět. Ale otvírá obzory pro zkušenost jiného mateřství: mateřství „podle ducha“ (srv. Řím 8,4). Panenství ve skutečnosti nezbavuje ženu jejích zvláštních schopností a předpokladů. Duchovní mateřství má však mnoho různých forem v životě Bohu zasvěcených žen, které žijí například podle charismatických darů a stanov rozličných společností apoštolského rázu. Projevuje se navenek jako starostlivá péče o lidi, zejména o nejpotřebnější: o nemocné, tělesně či duševně postižené, sirotky, staré lidi, děti, mládež, vězně a všeobecně o osoby, které společnost vyhošťuje. *Řeholnice nalézá tímto způsobem ve všech lidech a v*

⁴¹ Srv. II. vat. kon., pastorální konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* 24.

⁴² Srv. Jan Pavel II., střední promluvy ze 7. a 21. dubna 1982: *Insegnamenti* V, I(1982), 1126-1131 a 1175-1179.

každém jednotlivě *svého Snoubence*, jedinečného a pokaždé téhož, jak on sám řekl: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali“ (Mt 25,40). Manželská láska vždycky s sebou přináší zvláštní ochotu zahrnout do sebe všechny, kdo žijí kolem ní. V manželství záleží tato ochota, i když je otevřená pro všechny, obzvláště v lásce rodičů k jejich dětem. V panenství se vztahuje na *všechny lidi, které zahrnula láska Snoubence-Krista*.

Ve vztahu ke Kristu, Vykupiteli všech lidí a každého jednotlivě, je snoubenecká láska, jejíž mateřské vlohy jsou ukryty v srdci ženy - panenské snoubenky -, právě tak ochotná otvírat se *pro všechny a pro každého jednotlivě*. To nalézá potvrzení v řeholních komunitách s apoštolským životem a rovněž, i když jinak, v řeholních společnostech s životem rozjímavým nebo s klauzurou. K tomu přistupují ještě další formy povolání k panenství pro nebeské království, jako jsou například světské instituty nebo Bohu zasvěcené komunity, kvetoucí v různých hnutích, skupinách a sdruženích, v kterých nalézá mnohonásobné potvrzení *tatáž pravda o duchovním mateřství* osob žijících v panenském stavu. Ale nejde jen o komunitní formy, nýbrž i o takzvané nekomunitní. Konečně je panenství jako povolání ženy stále povoláním osoby, konkrétní a neopakovatelné osoby. Proto je hluboce osobní i duchovní mateřství, které se v tomto povolání silně projevuje.

Na tomto základě dochází také k zvláštnímu *sblížení mezi panenstvím neprovdané ženy a mateřstvím ženy provdané*. Takové sblížení nevychází jen od mateřství k panenství, jak bylo právě vysvětleno. Vychází také od panenství k manželství, chápanému jako forma ženina povolání, v kterém se žena stává matkou dětí, jež sama porodila. Výchozím bodem pro tuto druhou podobnost je *smysl sňatku, svatby*. Skutečně, žena je „oddána“ buď svátostí manželství nebo duchovně sňatkem s Kristem. *V jednom i druhém případě ukazuje sňatek* na „opravdové darování“ snoubenčiny osoby jejímu snoubenci. Můžeme říci, že tímto způsobem se duchovně manželství nalézá i v panenství. A když jde o tělesné mateřství, nemá být snad také mateřstvím duchovním? Neboť jen tak odpovídá celkové pravdě o člověku, který představuje jednotu těla a ducha! Proto je mnoho důvodů, abychom zjistili, že na obou těchto různých cestách - čili ve dvou různých životních povoláních ženy - se projevuje hluboké vzájemné doplňování a tím i hluboká jednota ve vnitřní podstatě osoby.

„Moje děti, znovu vás bolestně rodím“

22. Evangelium zjevuje právě tuto možnost existence lidské osoby a dělá ji pochopitelnou. Evangelium též pomáhá každé ženě a každému muži, aby podle toho žili a tak se uskutečňovali. Pokud jde o dary Ducha svatého a „velká Boží

díla“ (srv. Sk 2,11), existuje skutečně plná rovnost. Nejen to. Právě vzhledem k „velkým Božím dílům“ pociťuje apoštol - jako muž - potřebu sáhnout k tomu, co je ve své podstatě ženské, aby vyjádřil pravdu o své apoštolské službě. Přesně toto dělá Pavel z Tarsu, když se obrací ke *Galatánům* se slovy: „*Moje děti, znovu vás bolestně rodím*“ (Gal 4,19). V prvním listě Korintánům (srv. 7,38) hlásá apoštol nadřazenost panenství vůči manželství, jež je též stálou naukou církve v duchu Kristových slov v Matoušově evangeliu (19,10-12), aniž přitom snižuje závažnost a význam tělesného a duchovního mateřství. Dokonce aby znázornil základní poslání církve, nenalézá žádné přílehavější přirovnání než mateřství.

Náznak téže podobnosti a téže pravdy nalézáme v dogmatické konstituci o církvi: *Maria je tam „vzor církve“*⁴³. „V tajemství církve, která je též nazývána pannou a matkou, (...) Maria předchází, protože jedinečným a vynikajícím způsobem představuje vzor panny a matky. (...) (Ale) zrodila Syna, kterého Bůh ustanovil jako prvorozeného mezi mnoha bratry (Řím 8,29), totiž věřícími, při jejichž zrození a vychovávání spolupracuje s mateřskou láskou“⁴⁴. „Církev tedy rozjímá o její (Mariině) tajuplné svatosti, napodobuje její lásku a věrně plní Otcovu vůli, a stává se též sama matkou, když přijímá věrně Boží slovo i kázáním a křtem rodí k novému a věčnému životu dítěte pod vlivem Ducha svatého počaté a z Boha narozené“⁴⁵. Pokud jde o syny a dcery lidského pokolení, jde tady o „duchovní mateřství“.

Jak už bylo řečeno, takové mateřství je obsaženo i v panenském životě ženy. Také „*církev je panna*“, protože zachovává úplně a neporušeně věrnost svému Snoubenci“⁴⁶. To vše nalézá v Marii své nejdokonalejší naplnění. Církev tedy „napodobuje Matku svého Pána v tom, že pod vlivem Ducha svatého panensky zachovává neporušenou víru, pevnou naději a upřímnou lásku“⁴⁷.

Koncil potvrdil, že tajemství církve, její skutečnost, její zásadní životnost není možné pochopit bez odkazu na Bohorodičku. *Nepřímo* tu nalézáme *odkaz na biblický vzor „ženy“*, jak se zřetelně táhne od popisu „počátku“ (srv. Gn 3,15) a potom celými dějinami od stvoření přes hřích až k vykoupení. Tímto způsobem je

⁴³ Srv. II. vat. kon., dogm. konst. o církvi *Lumen gentium*, 63; Ambrož, *In Lc II*, 7: S. Ch. 45, 74; *De instit. virg.*, XIV, 87-89: PL 16, 326-327; Cyril Alexandrijský, *Hom.* 4: PG 77, 996; Isidor ze Sevilly, *Allegoriae* 139: PL 83, 117.

⁴⁴ II. vat. kon., dogm. konst. o církvi *Lumen gentium* 63.

⁴⁵ Tamtéž, 64.

⁴⁶ Tamtéž, 64.

⁴⁷ Tamtéž, 64. O vztahu Marie a církve, který je stálým námětem v myšlení církevních otců i v celé křesťanské tradici, srv. enc. *Redemptoris Mater*, 42-44, a Pozn. 117-127: op. cit., 418-422. Srv. dále: Klement Alexandrijský, *Paed.*, 1, 6: S. Ch. 70, 186n; Ambrož, *In Lc. II*, 7: S. Ch. 45, 74; Augustin, *Sermo* 192, 2: PL 38, 1012; *Sermo* 195, 2: PL 38, 1018; *Sermo* 25, 5: PL 54, 211; *Sermo* 26, 2: PL 54, 213; Beda Ctihodný, *In Lc I*, 2: PL 92, 330. Izák Stella (z Hvězdy), žák sv. Bernarda, píše: „Obě jsou matka, obě jsou panna; obě počaly z Ducha svatého. (...) Maria (...) zrodila tělu Hlavu; církev (...) daruje této Hlavě tělo. Jedna i druhá je Kristova Matka: ale žádná z obou ho nerodí celého bez druhé. Proto co je řečeno všeobecně o Panně a Matce církvi, platí právem i o Panně a Matce Marii osobně. A co se říká zvlášť o Panně a Matce Marii, vztahuje se všeobecně na Pannu a Matku církve, a co se říká o jedné z obou, může se chápat o jedné i druhé bez rozdílu“ (*Sermo* 51, 7-8: S. Ch. 339, 202-205).

potvrzena hluboká spojitost mezi tím, co je lidské, a tím, co utváří Boží úrdek spásy v dějinách člověka. Písmo svaté nás přesvědčuje, že bez náležitého odvolání na „ženský“ prvek není možné podat přiměřený hermeneutický výklad člověka a jeho lidského bytí. Podobně to platí i o spásonosné Boží ekonomii. Když ji chceme plně pochopit v celých lidských dějinách, nesmíme vylučovat ze zorného pole své víry tajemství „ženy“, a to ženy panny, matky a snoubenky.

VI. kapitola Církev - Kristova snoubenka

„Veliké tajemství“

23. Zásadní význam tu mají slova z *listu Efesanům*: „Muži, (každý z vás) ať miluje svou ženu, jako Kristus miloval církev a vydal sám sebe za ni, aby ji posvětil a očistil koupelí ve vodě a slovem. Tím si chtěl církev připravit slavnou, bez poskvrny, vrásky nebo něčeho takového, aby byla svatá a bez vady. Tak také muž má mít svou ženu rád jako vlastní tělo. Kdo má svou ženu rád, projevuje tím lásku sám sobě. Nikdo přece nemá v nenávisti vlastní tělo, ale dává mu jíst a přeje mu. Tak i Kristus (jedná) s církví, protože jsme údý jeho těla. Proto opustí člověk otce i matku a připojí se k své manželce, a ze dvou se stane jen jeden člověk. *Toto tajemství je veliké; mám na mysli vztah Krista a církve*“ (5,25-32).

V tomto listě vyjadřuje autor pravdu o církvi jako Kristově snoubence. Kromě toho ukazuje, jak je tatáž pravda obsažena v *biblické události stvoření člověka jako muže a ženy*. Byli stvořeni podle Božího obrazu a podoby jako „jednota dvou“ a oba byli povolání k snoubenecké lásce. Můžeme také říci, že podle popisu stvoření v knize *Geneze* (2,18-25) se toto základní povolání projevuje zároveň se stvořením ženy a je Stvořitelem vepsáno do instituce manželství. Podle *Geneze* 2,24 má manželství od počátku ráz jako společenství osob („*communio personarum*“). I když ne přímo, ukazuje tento popis „počátku“ (srv. Gn 1,27 a Gn 2,24), že celý „ethos“, individuální charakter vzájemných vztahů mezi mužem a ženou, má odpovídat osobní pravdě jejich bytí.

O tom všem jsme již dříve uvažovali. Text *listu Efesanům* potvrzuje tuto pravdu ještě jednou a současně srovnává snoubenecký charakter lásky mezi mužem a ženou s tajemstvím Krista a církve. *Kristus je Snoubenec církve, církev je Kristova Snoubenka*. Tato analogie není úplně nová. Přenáší do Nového zákona to, co už bylo obsaženo v *Starém zákoně*, zejména u proroků Ozeáše, Jeremiáše,

Ezechiela a Izaiáše.⁴⁸ Příslušná místa zaslouží zvláštní rozbor. Uvedme alespoň jeden text. Poslyšme, jak Bůh mluví k svému vyvolenému lidu prostřednictvím proroka: „Neboj se, neboť se nemusíš hanbit, nestyď se, neboť se nemusíš rdít, vždyť zapomeneš na hanbu svého mládí a nevzpomeneš již na potupu svého vdovství. *Vždyť tvým manželem je tvůj stvořitel*, Hospodin zástupů je jeho jméno; *tvým vykupitelem je Svatý Izraele*, nazývá se: Bůh celé země. (...) Může být zavržena manželka z mládí? praví tvůj Bůh. Na maličkou chvíli jsem té opustil, avšak s velkým slitováním se tě znovu ujmu. Ve výbuchu hněvu jsem skryl na chvíli před tebou svou tvář; ve věčné lásce se však nad tebou slituji - praví Hospodin, tvůj vykupitel. (...) I kdyby hory ustoupily a pahorky kolísaly, *má láska od tebe neustoupí*, nezakolísá moje smlouva, která dává pokoj“ (Iz 54,4-8.10).

Jestliže lidská bytost - muž a žena - byla stvořena podle Božího obrazu a podoby, může Bůh mluvit o sobě ústy proroka řečí, která je ve své podstatě lidská. V citovaném Izaiášově textu je výraz Boží lásky „*lidský*“, avšak *láska* sama je *božská*. Protože je to láska Boží, má snoubenecký ráz ve vlastním smyslu slova božský, i když je vyjádřena analogií lásky muže k ženě. Tato žena-snoubenka je Izrael, nakolik je to lid vyvolený Bohem, a pramenem tohoto vyvolení je výlučně zdarma daná láska Boží. Právě touto láskou se vysvětlí Úmluva, často představovaná jako manželská smlouva, kterou Bůh stále znovu uzavírá se svým vyvoleným lidem. Tato smlouvaje z Boží strany trvalý „závazek“. Bůh zůstává věrný své snoubenecké lásce, i když se snoubenka vícekrát ukázala nevěrnou.

Tento *obraz snoubenecké lásky* spolu s postavou božského Snoubence - obraz velmi jasný v textech proroků - dochází potvrzení a vyvrcholení v *listě Efesanům* (5,23-32). Jan Křtitel pozdravuje *Krista* jako ženicha (srv. Jan 3,27-29). I Kristus sám používá o sobě toto přirovnání, vzaté z proroků (srv. Mk 2,19-20). Apoštol Pavel, nositel celého starozákonního dědictví, píše Korint'ánům: „Mám vás totiž tak žárlivě rád jako Bůh. Já jsem přece připravil vaše zasnoubení jedinému muži a musím vás představit Kristu jako čistou pannu“ (2 Koř 11,2). Avšak plnější výraz pravdy o lásce Krista-Vykupitele a její podobnosti s manželskou láskou se nalézá v listě Efesanům: „*Kristus miloval církev a vydal sám sebe za ni*“ (5,25), a v tom se dostává plného potvrzení faktu, že církev je Kristova snoubenka: „Tvůj vykupitel je Svatý Izraele“ (Iz 54, 5). V Pavlově textu jde analogie snoubeneckého vztahu současně dvěma směry, z nichž pozůstává celé „veliké tajemství“, („veliká svátost“). Smlouva manželů „vysvětluje“ podstatu snoubeneckého rázu spojení Krista s církví. A toto spojení zas jako „veliká svátost“ rozhoduje o svátostnosti manželství jako svaté smlouvy dvou snoubenců, muže a ženy. Když čteme toto bohaté a složité místo, které je *vcelku velkou analogií*, musíme *rozlišovat* to, co v něm vyjadřuje lidskou skutečnost

⁴⁸ Srv. např. Oz 1,2; 2,16-18; Jer 2,2; Ez 16,8; Iz 50,1; 54, 5-8.

mezosobních vztahů, od toho, co vyjadřuje symbolickou řečí veliké božské tajemství.

Evangelijní novost

24. Text se obrací k snoubencům jako ke konkrétním ženám a mužům a připomíná jim „ethos“, individuální charakter snoubenecké lásky, který sahá až k ustanovení instituce manželství Bohem na „počátku“. Pravdě tohoto ustanovení odpovídá výzva: „*Muži, každý z vás ať miluje svou ženu*“, ať ji *miluje pro* zvláštní a jedinečné pouto, kterým se muž a žena stávají v manželství „jednou bytostí“ (Gn 2,24; Ef 5,31). V této lásce máme základní *potvrzení ženy* jako osoby, potvrzení, díky kterému se může ženská osobnost plně rozvíjet a obohacovat. Právě takhle jedná Kristus jako Snoubenec církve. Touží, aby byla „slavná, bez poskvrny a vrásky“ (Ef 5,27). Můžeme říci, že zde je plně převzato všechno, co tvoří Kristův „styl“, způsob zacházení se ženou. Manžel by si měl přisvojit tento „styl“ chování k manželce. A obdobně by měl jednat muž vůči ženě v každé situaci. Takto oba dva, muž i žena, uskutečňují „opravdové darování sebe“!

Autor *listu Efesanům* nevidí žádný rozpor mezi takto formulovanou výzvou a konstatováním: „*Ženy ať jsou podřízeny svým mužům, jako kdyby to byl sám Pán. Muž je totiž hlavou ženy*“ (5,22-23). Autor ví, že tato formulace, tak hluboko zakořeněná ve zvycích a v náboženské tradici jeho doby, musí být chápána a uskutečňována novým způsobem: jako „*vzájemné podřizování z úcty ke Kristu*“ (srv. Ef 5, 21). Tím spíš, že manžel je nazýván hlavou „*ženy*“, jako Kristus je hlavou církve, a je jí proto, aby „sám sebe za ni vydal“ (Ef 5,25). A vydat se za ni znamená dát za ni i svůj život. Avšak zatímco ve vztahu Krista *a církve je podřízena jen církev, ve vztahu manžela a manželky není podřízení jednostranné, nýbrž vzájemné*. V poměru k „starému“ je toto zřejmě „nové“. Je to novost evangelijní. Nalézáme různá místa, kde spisy apoštolů vyjadřují tuto „novost“, i když je v nich ještě znát to, co je „staré“, to, co je zakořeněno i v náboženské tradici Izraele, v jejím způsobu chápání a vykládání posvátných textů, jako například textu Geneze (kap. 2).⁴⁹

Listy apoštolů jsou adresovány osobám, které žijí v prostředí, v němž vládne tentýž způsob myšlení a jednání. To „nové“, co přináší Kristus, je skutečnost: je to jednoznačný obsah evangelijního poselství a je to i plod vykoupení. Současně však vědomí, že v manželství existuje vzájemné „podřizování“ manželů z úcty ke Kristu, a ne jen podřízenost manželky manželovi, musí si proktestit cestu v srdcích, ve svědomích, v chování i ve zvyklostech lidí. Tato výzva nepřestává od té doby naléhat na následující generace, a tuto výzvu musí lidé přijímat stále

⁴⁹ Srv. Kol 3,18; 1 Petr 3,1-6; Tit 2,4-5; Ef 5,22-24; 1 Kor 11, 3-16; 14,33-35; 1 Tim 2,11-15.

znovu. Apoštol napsal nejen: „V Ježíši Kristu (...) už není muž anebo žena“, nýbrž také: „už není otrok nebo člověk svobodný“ (Gal 3,28). A přece: kolik generací přešlo, než se tato zásada uplatnila v dějinách lidstva zrušením instituce otroctví! A co říci o tolika formách otroctví, kterým podléhají lidé a národy a které dosud nevymizely ze scény dějin?

Avšak výzva „*ethosu vykoupení*“ je jasná a definitivní. Všechny důvody ve prospěch „podřízenosti“ ženy muži v manželství se musí chápat ve smyslu „*vzájemného podřizování*“ obou „z úcty ke Kristu“. Tato pravá snoubenecká, manželská láska má svůj nejhlubší zdroj v Kristu, který je Snoubencem církve, své Snoubenky.

Symboličnost „velikého tajemství“

25. V textu *listu Efesanům* nalézáme *druhý rozměr* analogie, která má ve svém celku sloužit k odhalení „velikého tajemství“. Je to rozměr *symbolický*. Jestliže láska Boha k člověku, k vyvolenému národu, k Izraeli, je proroky představována jako láska ženicha k nevěstě, vyjadřuje takové srovnání „snoubeneckou“ kvalitu a božský, nikoli lidský charakter Boží lásky: „Tvým manželem je tvůj Stvořitel (...) Nazývá se Bůh celé země“ (Iz 54,5) - totéž musíme říci i o snoubenecké lásce Krista Vykupitele: „Neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna“ (Jan 3,16). Jde tedy o lásku Boží, vyjádřenou prostřednictvím vykoupení, které uskutečnil Kristus. Podle Pavlova listu je tato láska „podobná“ lásce lidských manželů, ale přirozeně není „stejná“. Analogie totiž znamená podobnost, ale ponechává zároveň přiměřený prostor „nepodobnosti“, „odlišnosti“.

Snadno to zjistíme, uvážíme-li postavu „snoubenky“. Podle *listu Efesanům* snoubenka je *církev*, tak jako pro proroky byl snoubenkou Izrael. Tedy je to *kolektivní podmět a nikoli jednotlivá osoba*. Tento kolektivní podmět je Boží lid, totiž společenství, složené z mnoha osob, jak žen, tak mužů. „Kristus miloval církev“ právě jako společenství, jako Boží lid, a zároveň v této církvi, která je v témže úryvku nazývána i jeho tělem (srv. Ef 5,23), miloval každou jednotlivou osobu. Kristus přece vykoupil všechny bez výjimky, každého muže a každou ženu. Ve vykoupení je vyjádřena právě tato Boží láska a v dějinách člověka a světa dochází naplnění snoubenecký ráz této lásky.

Kristus vstoupil do těchto dějin a zůstává v nich jako snoubenec, který „vydal sebe sama“. „Vydat“ znamená „stát se opravdovým darem“ nejúplnějším a nejradikálnějším způsobem: „Nikdo nemá větší lásku než tento“ (Jan 15,13). V takovém pojetí jsou prostřednictvím církve *všechny lidské bytosti -jak ženy, tak muži - povolány, aby byly „snoubenkou“ Krista, Vykupitele světa*. Tímto

způsobem „snoubenecké bytí“, a tedy „ženství“, se stává symbolem všeho lidského, podle slov svatého Pavla: „Už není muž anebo žena; všichni jste *jeden* v Kristu Ježíši“ (Gal 3,28).

Z hlediska jazykového se může říci, že analogie snoubenecké lásky podle listu Efesanům převádíte, co je „mužské“, k tomu, co je „ženské“, neboť i muži jako členové církve jsou zahrnuti do pojmu „snoubenka“. A na tom není nic divného, když apoštol, aby vyjádřil své poslání v Kristu a v církvi, mluví o tom, že „rodí děti v bolestech“ (srv. Gal 4,19). V okruhu toho, co je „lidské“, toho, co je lidsky osobní, „*mužskost*“ a „*ženskost*“ se od sebe liší a zároveň se *doplňují a navzájem se vysvětlují*. To platí i o velké analogii „snoubenky“ v listě Efesanům. V církvi každá lidská bytost - muž i žena - je „snoubenka“, poněvadž přijímá jako dar lásku Krista - Vykupitele a snaží se na ni odpovídat darováním své osoby.

Kristus je Snoubenec. V tom je vyjádřena pravda o lásce Boha, který „první miloval“ (1 Jan 4,19) a který darem, zplozeným z této snoubenecké lásky k člověku, překonal všechna lidská očekávání: „projevil lásku až do krajnosti“ (Jan 13,1). Snoubenec - Syn jako Bůh soupodstatný s Otcem, - se stal synem Mariiným, „synem člověka“, pravým člověkem, mužem. *Symbol Snoubence je mužského rodu*. V tomto mužském symbolu je znázorněn lidský ráz lásky, v které Bůh vyjádřil svou lásku k Izraeli, k církvi, ke všem lidem. Když rozjímáme o tom, co říkají evangelia o Kristově vztahu k ženám, můžeme z toho vyvodit, že jako člověk, syn Izraele, *ukázal onu* důstojnost „Abrahámových dcer“ (srv. Lk 13,16), totiž *důstojnost, kterou měla žena* od „počátku“ stejně jako muž. A Kristus současně vyzdvihl celou osobitost, která odlišuje ženu od muže, celé bohatství, které jí bylo uděleno v tajemství stvoření. V Kristově postoji k ženám je příkladným způsobem uskutečněno to, co vyjadřuje list Efesanům pojmem „snoubenec“. Právě proto, že Kristova božská láska je láska Snoubence, je vzorem a příkladem každé lidské lásky, ale zejména lásky mužské.

Eucharistie

26. Na širokém pozadí „velikého tajemství“, které je vyjádřeno ve snoubeneckém vztahu mezi Kristem a církvi, je také možné přiměřeně pochopit fakt povolání „dvanácti“. Tím, že *Kristus povolal jen muže za své apoštoly*, jednal *zcela svobodně a nezávisle*. Udělal to se stejnou svobodou, s jakou v celém svém chování zdůraznil důstojnost a povolání ženy a nepřizpůsoboval se panujícím zvyklostem a tradici, potvrzené i tehdejšími zákonodárstvím. Proto domněnka, že povolal za apoštoly muže proto, poněvadž se řídil dobovým, tehdy rozšířeným názorem, vůbec neodpovídá Kristovu způsobu jednání. „Mistře, víme, že jsi pravdomluvný, a že učíš cestě k Bohu podle pravdy. ...Nedbáš lidských ohledů,

nehleďš totiž na to, čím kdo je“ (Mt 22,16). Tato slova plně charakterizují *chování Ježíše Nazaretského*. V tom nalézáme také vysvětlení povolání „dvanácti“. Jsou s Kristem při poslední večeři. Dostávají svátostný mandát, spojený s ustanovením eucharistie: „Konejte to na mou památku“ (Lk 22,19; 1 Koř 11,24). Večer v den zmrtvýchvstání dostávají Ducha svatého pro odpuštění hříchů: „Komu hříchy odpustíte, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou“ (Jan 20,23).

Ocitáme se přímo ve středu velikonočního tajemství, které prozrazuje celou hloubku snoubenecké lásky Boží. Kristus je snoubenec, protože „vydal sám sebe“: jeho tělo bylo „vydáno“, jeho krev byla „prolita“ (srv. Lk 22,19-20). Tímto způsobem „projevil lásku až do krajnosti“ (Jan 13,1). „Opravdové darování“, obsažené v oběti na kříži, dává definitivně vyniknout snoubeneckému smyslu Boží lásky. Kristus je Snoubenec církve jako zachránce světa. *Eucharistie je svátost našeho vykoupení. Je to svátost Snoubence a Snoubenky*. Eucharistie zpřítomňuje a svátostně znovu uskutečňuje Kristův vykupitelský čin, kterým „je stvořeno“ jeho tělo, církve. S tímto „tělem“ je Kristus spojen, jako je spojen snoubenec se svou snoubenkou. To všechno je obsaženo v listě Efesanům. Do „velikého tajemství“ Krista a církve je uvedena věčná „jednota dvou“, která od „počátku“ vznikla mezi mužem a ženou.

Jestliže Kristus spojil eucharistii při jejím ustanovení tak výslovně s kněžskou službou apoštolů, smíme se domnívat, že chtěl tímto způsobem vyjádřit vztah mezi mužem a ženou, mezi tím, co je „ženské“, a tím, co je „mužské“, vztah, který chtěl Bůh v tajemství stvoření i v tajemství vykoupení. Především v *eucharistii* se vyjadřuje svátostným způsobem *vykupitelský úkon Krista-Snoubence vůči Snoubence církvi*. To se stává zřetelným a jednoznačným, když svátostnou službu eucharistie, ve které kněz zosobňuje Krista, vykonává muž. Tento výklad potvrzuje učení, obsažené v prohlášení *Inter insigniores*, které bylo uveřejněno z pověření Pavla VI. jako odpověď na otázku připouštění žen ke svátostnému kněžství.⁵⁰

Sebedarování Snoubenky

27. Druhý vatikánský koncil obnovil v církvi vědomí všeobecného kněžství. V Nové úmluvě je jediná oběť a jediný kněz: Kristus. Na tomto *jediném kněžství mají účast všichni pokřtění*, jak muži, tak ženy, neboť přinášejí sebe jako živou a svatou oběť, která se líbí Bohu (srv. Řím 12,1). Všude ve světě vydávají svědectví o Kristu a zdůvodňují těm, kteří se na to ptají, proč mají naději na život věčný

⁵⁰ Kongregace pro nauku víry, prohlášení k otázce připouštění žen ke kněžskému svěcení *Inter insigniores* (15. 10. 1976): AAS 69 (1977), 98-116.

(srv. 1 Petr 3,15)⁵¹. Všeobecná účast na Kristově oběti, ve které Vykupitel obětoval Otcí celý svět, a zvláště lidstvo, působí, že všichni v církvi jsou „královské kněžstvo“ (Zj 5,10; srv. 1 Petr 2,9), to znamená, že mají účast nejen na kněžském, ale i na prorockém a královském poslání Krista-Mesiáše. Tato účast kromě toho určuje organické spojení církve jako Božího lidu s Kristem. Současně se v ní vyjadřuje „veliké tajemství“ z listu *Efesanům: Snoubenka je spojena se svým Snoubencem*, protože žije jeho životem; je s ním spojena, protože má účast na jeho trojím poslání (*trojí úřad Kristův*); je s ním spojena tak, že odpovídá „opravdováním sebe“ na *nevýslovný dar lásky Snoubence*, Vykupitele světa. Toto se týká všech v církvi, žen i mužů, a ovšem se to týká i těch, kdo mají účast na „svátostném kněžství“, které má ráz opravdové služby.⁵² V rámci „velikého tajemství“ Krista a církve jsou všichni povoláni, aby odpovídali - jako snoubenka - darováním svého života na nevýslovný dar Kristovy lásky. Kristus jediný, jako zachránce světa, je Snoubenec církve. V „královském kněžství“, které je všeobecné, se současně vyjadřuje sebedarování Snoubenky.

Toto má zásadní důležitost pro plné pochopení církve v její podstatě. Zamezí se tomu, že by se na církve - i jako na „instituci“, složenou z lidských bytostí a zapojenou do dějin - přenášela měřítko chápání a hodnocení, jež nepřihlížejí k její povaze. Třebaže má církve „hierarchickou“ strukturu⁵³, přece je tato struktura úplně zaměřena na svatost Kristových údů. Mírou svatosti pak je „veliké tajemství“, v kterém Snoubenka odpovídá darem lásky na dar Snoubencův, a dělá to „v Duchu svatém“, neboť „Boží láska je nám vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán“ (Řím 5,5). Druhý vatikánský koncil potvrdil učení celé tradice a připomněl, že v hierarchii svatosti právě „žena“, Maria z Nazareta, je „obrazem“ církve. „Předchází“ všechny na cestě k svatosti; v její osobě „už církve došla k dokonalosti, v které je neposkvrněná a bez vrásky (srv. Ef 5,27)“⁵⁴. V tomto smyslu můžeme říci, že církve je zároveň „mariánská“ i „apoštolsko - petrovská“⁵⁵.

V dějinách církve byly už od prvních dob - vedle mužů - četné ženy, jejichž prostřednictvím se odpověď Snoubenky na výkupnou lásku Snoubencovu vyjadřovala s celou silou. Jako první vidíme ženy, které se osobně setkaly s

⁵¹ Srv. 2. vat. kón., dogm. konst. o církvi *Lumen gentium*, 10.

⁵² Srv. tamtéž, 10.

⁵³ Srv. tamtéž, 18-29.

⁵⁴ Srv. tamtéž, 65; též 63; enc. *Redemptoris Mater*, 2-6: op. cit., 362-367.

⁵⁵ "Tento mariánský profil je právě tak - ne-li ještě víc - základem a příznačným pro církve, tak jako apoštolský, petrovský profil, s nímž je hluboce spojen. (...) V tomto smyslu předchází mariánský rozměr církve před Petrovým, i když je s tímto úzce spjat a doplňuje ho. Maria, Neposkvrněná, má přednost před každým jiným, samozřejmě i před Petrem a před apoštolů. Nejen proto, že Petr a apoštolově pocházejí z lidského rodu, zrozeného z hříchu, a náležejí k církvi, která je 'posvěcena z hříšníků', nýbrž také proto, že její trojí úřad nečili k ničemu jinému než k tomu, aby utvářela církve podle ideálu svatosti, který je v ní (Marii) už předem vytvořen a předveden. Jeden současný teolog to dobře vyjádřil, když říká: 'Maria je Královna apoštolů, ale nedělá si nárok na apoštolskou plnou moc. Má něco jiného a něco víc' (Hans Urs von Balthasar, *Neue Klarstellungen*, Einsiedeln 1979, s. 114)": Jan Pavel II., promluva ke kardinálům a prelátům římské kurie, 22. 12. 1987: *L'Osservatore Romano*, 23. 12. 1987.

Kristem, následovaly ho a po jeho odchodu „setrvaly“ spolu s apoštoly „v modlitbě“ v jeruzalémském večeřadle až do letnic. Toho dne Duch svatý promluvil skrze „syny a dcery“ Božího lidu, a tak se splnila předpověď proroka Joela (srv. Sk 2,17). Tyto ženy, a po nich ještě jiné, *mely aktivní a důležitou účast na životě prvotní církve*, na budování první křesťanské obce od základů - a dalších obcí - *prostřednictvím charizmat a svých mnohostranných služeb*. Spisy apoštolů zaznamenávají jejich jména, jako je Foibé, „jáhenka v Kenchrejích“ (srv. Řím 16,1), Priska s manželem Aquilou (srv. 2 Tim 4, 19), Evodie a Syntycha (srv. Fil 4,2), Marie, Tryfaina, Persida, Tryfosa (srv. Řím 16,6.12). Apoštol mluví o jejich „námahách“ pro Krista. Tyto námahy ukazují na rozmanitá pole apoštolské služby církve, kterou od počátku tvořila právě „církve domácí“. V ní totiž „ryzí víra“ přechází od matky na děti a vnoučata, jak se to ukázalo v domácnosti Timotejově (srv. 2 Tim 1,5).

Totéž se opakuje během věků z generace na generaci, jak dokazují *celé dějiny církve*. Církev hájila důstojnost ženy a její povolání a vyslovila úctu a vděčnost těm, které se ve věrnosti evangeliu v každé době účastnily na apoštolském poslání celého Božího lidu. Jde o svaté mučednice, panny, matky rodin, které odvážně svědčily o své víře, vychovávaly své děti v duchu evangelia a předávaly jim víru a tradici církve. V každé době a v každé zemi nalézáme mnoho „dokonalých“ žen (srv. Př 31,10), které bez ohledu na pronásledování, těžkosti a diskriminace měly účast na poslání církve. Stačí se zde zmínit o Monice, matce svatého Augustina, Makrině, Olze Kijevské, Matyldě Toskánské, Hedvice Slezské a Hedvice Krakovské, Alžbětě Durynské, Brigitě Švédské, Janě z Arku, Růženě Linské, Alžbětě Setonové a Mary Wardové.

Svědectví a díla křesťanských žen měla významný dopad na život církve, jako i na život společnosti. I za vážných společenských diskriminací jednaly svaté ženy „svobodně“, posilovány svým spojením s Kristem. Podobným spojením a svobodou, zakotvenou v Bohu, vysvětlí se například veliké dílo svaté Kateřiny Sienské v životě církve a svaté Terezie od Ježíše v životě klášterním. Ani v našich dnech se církev nepřestává obohacovat svědectvím mnoha žen, které uskutečňují své povolání k svatosti. Svaté ženy jsou ztělesněním ženského ideálu, ale jsou také vzorem pro všechny křesťany, vzorem „následování Krista“, příkladem, jak má snoubenka odpovídat na lásku Snoubence.

VII. kapitola Největší je láska

Tváří v tvář změnám

28. „Církev věří, že Kristus, který pro všechny zemřel a vstal z mrtvých, může člověku svým Duchem poskytnout světlo a sílu, aby dovedl odpovědět na své nejvyšší povolání.“⁵⁶ Tato slova z koncilní konstituce *Gaudium et spes* můžeme vztáhnout i k tématu těchto našich úvah. Zvláštní poukazování na důstojnost ženy a na její povolání v době, ve které žijeme, může a má být přijímáno ve „světle a síle“, které uděluje Duch člověku: i člověku naší doby, která je bohatá na mnohonásobné změny. Církev „věří, že (...) v jejím Pánu a Mistru (...) je klíč, střed a cíl“ člověka, ano „celých lidských dějin“, a tvrdí, „že za všemi změnami je mnoho věcí, které se nemění a které mají svůj poslední základ v Kristu, který je týž včera, dnes i navěky“.⁵⁷

Těmito slovy nám konstituce o církvi v dnešním světě ukazuje cestu, kudy se máme ubírat, abychom přijali závazky a povinnosti, spojené s důstojností ženy a s jejím povoláním, na pozadí změn, důležitých pro naši dobu. Můžeme správně a přiměřeně čelit těmto změnám, jenom když *se vrátíme* k základům, které se nalézají v Kristu, k oněm *pravdám a „neměnným“ hodnotám*, kterých je sám Kristus „věrným svědkem“ (srv. Zj 1,5) a učitelem. Jiný způsob jednání by vedl k výsledkům pochybným, ne-li dokonce mylným a klamným.

Důstojnost ženy a řád lásky

29. Uvedené již místo z *listu Efesanům* (5,21-33), v kterém je vztah mezi Kristem a církví představován jako svazek mezi Snoubencem a Snoubenkou, vztahuje se také na ustanovení manželství podle slov *knihy Geneze* (srv. 2,24). Spojuje pravdu o manželství jako svátosti „počátku“ se stvořením muže a ženy k Božímu obrazu a podobě (srv. Gn 1,27; 5,1). Díky důležitému srovnání v listě Efesanům se plně objasňuje to, co rozhoduje o *důstojnosti ženy jak v očích Boha, Stvořitele a Vykupitele, tak v očích člověka*: muže i ženy. Na základě věčného Božího plánu *nalézá řád lásky ve stvořeném světě osob půdu pro své první zakořenění v ženě*. Řád lásky náleží k vnitřnímu životu samého Boha, k životu Nejsvětější Trojice. Ve vnitřním životě Božím je Duch svatý osobním ztělesněním Lásky. Prostřednictvím Ducha, nestvořeného daru, se láska stává darem pro stvořené osoby. *Láska, která je z Boha, se sděluje tvorům*. „Boží láska je nám vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán“ (Řím 5,5).

⁵⁶ 2. vat. kon., pastorální konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 10.

⁵⁷ Tamtéž, 10.

Povolání ženy k existenci vedle muže („pomoc, která by se mu podobala“: Gn 2,18) v jednotě dvou, poskytuje ve viditelném světě tvorů zvláštní podmínky, aby „Boží láska byla vylita do srdcí“ bytostí, stvořených k Božím obrazu. Jestliže autor listu Efesanům nazývá Krista Snoubencem a církev Snoubenkou, potvrzuje nepřímou touto analogií *pravdu o ženě jako snoubence*. Snoubenec je ten, který miluje. Snoubenka je milována: *je ta, která přijímá lásku, aby zase ona lásku oplácela*.

Úryvek z Geneze, čtený ve světle snoubeneckého symbolu z listu Efesanům, nám umožňuje zahlédnout pravdu, která, jak se zdá, zásadně řeší otázku důstojnosti ženy, a tím i otázku jejího povolání: *důstojnost ženy se měří řádem lásky*, který je v podstatě řádem spravedlnosti a lásky bliženské.⁵⁸

Pouze osoba může milovat a pouze osoba může být milována. Toto je tvrzení především ontologické, a z něho pak vysvítá tvrzení etické. Láskaje ontologická a etická potřeba osoby. Osoba musí být milována, protože jenom láska odpovídá tomu, co je osoba. Tak se vysvětlí *přikázání lásky*, známé už ve Starém zákoně (srv. Dt 6,5; Lev 19, 18) a Kristem postavené přímo do středu evangelijního „ethosu“ (srv. Mt 22,36- 40; Mk 12,28-34). Tak se vysvětlí i *prvenství lásky*, vyjádřené v Pavlových slovech v listě Korint'ánům: „Největší... je láska“ (srv. 1 Kor 13,13).

Nepřihlédneme-li k tomuto řádu a k tomuto prvenství, nemůžeme dát úplnou a přiměřenou odpověď na otázku o důstojnosti ženy a o jejím povolání. Když říkáme, že žena přijímá lásku, aby zase sama mohla opět milovat, nemíníme tím jenom a především zvláštní snubní vztah v manželství. Máme na mysli něco mnohem univerzálnějšího, co je založeno na samotném faktu „být ženou“ v kontextu meziosobních vztahů, kterými je nejrůznějším způsobem protkáno soužití a spolupráce mezi lidmi, muži i ženami. V této široké a rozmanité souvislosti *žena představuje zvláštní hodnotu jako lidská osoba*, a současně jako osoba konkrétní, *faktem svého ženství*. Toto se týká všech žen a každé z nich, nezávisle na kulturním prostředí, v kterém se nalézá, a na jejích duchovních, duševních a tělesných vlastnostech, jako je například věk, vzdělání, zdraví, práce, okolnost, zda je vdaná nebo svobodná.

Úryvek z listu Efesanům, který rozjímáme, nám dovoluje myslet na jakýsi zvláštní „profetismus“ ženy v jejím ženství. Analogie snoubence a snoubenky mluví o lásce, jakou je každý člověk milován Bohem v Kristu, každý muž a každá žena. Avšak v rámci biblické analogie a na základě vnitřní logiky textu zjevuje

⁵⁸ Srv. Augustin, *De Trinitate*, L.VIII,VII,10-X,14: CCL 50, 284 - 291.

všem tuto pravdu právě žena: snoubenka. Tato „prorocká“ známka ženy v její ženskosti nalézá nejvyšší výraz v panenské Matce Boží. U ní je nejplněji a nejpříměji postavena do popředí vnitřní spjitost řádu lásky s Duchem svatým - té lásky, která vstupuje do světa lidských osob skrze Ženu. Maria slyší při zvěstování: „Duch svatý sestoupí na tebe“ (Lk 1,35).

Vědomí poslání

30. Důstojnost ženy je úzce svázána s láskou, kterou přijímá proto, že je žena, a stejně tak s láskou, kterou zas ona miluje. Tím je potvrzena pravda o lidské osobě a o lásce. Pokud jde o pravdu osoby, musíme se ještě jednou obrátit na 2. vatikánský koncil: „Člověk, jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něj samého, nemůže sám sebe plně nalézt, leč v opravdovém darování sebe samého.“⁵⁹ Toto se týká každého člověka, jako osoby, stvořené k Božímu obrazu, jak muže, tak ženy. Ontologické tvrzení, zde obsažené, ukazuje také na etický rozměr povolání osoby. *Žena nemůže nalézt samu sebe jinak než darováním lásky druhým.*

Od „počátku“ byla žena - tak jako muž - stvořena a „postavena“ Bohem právě do tohoto řádu lásky. Počáteční hřích nezrušil tento řád, neškrtl ho nenávratně. Dokazují to biblická slova z protoevangelia (srv. Gn 3,15). V těchto úvahách jsme pozorovali *ojedinělé místo „ženy“* v tomto klíčovém textu Božího zjevení. Dále musíme zdůraznit, jak táž žena, která se stává biblickým „vzorem“, má své místo i v eschatologické perspektivě světa a člověka, vyjádřené v *knize Zjevení svatého Jana*.⁶⁰ Je to „žena, oděná sluncem“, s měsícem pod nohama a s korunou z dvanácti hvězd kolem hlavy (srv. Zj 12,1). Můžeme říci: „žena“ *podle míry kosmu*, podle míry celého díla stvoření. Současně trpí „bolesti a muka před porodem“ (Zj 12,2) jako Eva, „matka všech živých“ (Gn 3,20). Trpí také proto, že „se postavil před ženu, která měla rodit“ (Zj 12,4), „velký drak - starý had“ (Zj 12,9), známý už z protoevangelia: zloduch, „otec lži“ a hříchu (srv. Jan 8,44). Hle: „starý had“ chce pohltit „dítě“! Vidíme-li v tomto textu ozvěnu evangelia dětství (srv. Mt 2, 13.16), můžeme se domnívat, že v biblickém vzoru „ženy“ je vepsán od začátku až do konce dějin zápas proti zlu a proti Zloduchu. Je to také *zápas o člověka, o jeho pravé dobro, o jeho spásu*. Nechce nám bible říci, že právě v „ženě“, v Evě - Marii, zaznamenávají dějiny dramatický zápas o každého člověka, zápas o jeho základní „ano“ nebo „ne“ Bohu a jeho věčnému plánu s člověkem?

Jestliže důstojnost ženy svědčí o lásce, kterou přijímá, aby zase ona milovala, zdá se, že nám biblický obraz „ženy“ prozrazuje také, *jaký je pravý*

⁵⁹ 2. vat. kon., pastorální konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 24.

⁶⁰ Srv. v příloze ke spisům sv. Ambrože, *In Apoc.*, IV, 3-4: PL 17,876; Pseudo-Augustinus, *De symb. ad catech.* Sermo IV: PL 40,661.

způsob lásky, která tvoří skutečné povolání ženy. Jde tu o povolání v jeho prvotním, takřka univerzálním smyslu, které se pak zkonkrétňuje a vyjadřuje v mnoha „povoláních“ ženy v církvi a ve světě. Mravní síla ženy a její síla duchovní se pojí s vědomím, že *Bůh jí svěřuje zvláštním způsobem Člověka*, lidskou bytost. Přirozeně, Bůh svěřuje každého člověka i všem ostatním jednotlivcům. Ale toto svěřením se týká zvláštním způsobem ženy - právě proto, že je ženou, a to zejména rozhoduje o jejím povolání.

Mravní síla ženy, načerpaná z tohoto vědomí a z této důvěry, je vyjádřena v přemnohých ženských postavách ze Starého zákona, z Kristových dob a dalších období až do našich dnů.

Žena je silná vědomím svěřené úlohy, je silná skutečností, že Bůh „jí svěřuje člověka“, vždy a všude, i v podmínkách společenské diskriminace, v jakých se může nalézat. Toto vědomí a toto základní povolání mluví ženě o důstojnosti, které se jí dostává od Boha, a to ji činí „silnou“ a upevňuje to její povolání. Tímto způsobem „silná žena“ (srv. Př 31,10) je nenahraditelnou oporou a zdrojem duchovní síly pro jiné, kteří si uvědomují velké energie jejího ducha. Těmto „dokonalým ženám“ za mnoho vděčí jejich rodiny a někdy celé národy.

V naší době umožňují úspěchy vědy a techniky dosáhnout hmotného blahobytu v míře dosud netušené. Tento blahobyt přeje některým, ale jiné vytlačuje na okraj společnosti. Takže tento jednostranný pokrok může s sebou nést i postupnou *ztrátu citlivosti pro člověka, pro to, co je podstatně lidské*. V tomto smyslu především naše doba *očekává projevení onoho „tvůrčího ducha“ ženy*, který by zajistil citlivost pro člověka za všech okolností, prostě proto, že je člověk! Tedy proto, že „největší je láska“ (1 Kor 13,13).

Proto pozorná četba biblického obrazu „ženy“ - od knihy Geneze až po Zjevení - potvrzuje, v čem záleží důstojnost a povolání ženy a co je v ní nezměnitelné a neztrácí aktuálnost, protože to má svůj „nejhlubší základ v Kristu, který je též včera, dnes i navěky“.⁶¹ Jestliže Bůh svěřil člověka zvláštním způsobem ženě, neznamena to snad, že *od ní očekává Kristus naplnění „královského kněžství“* (1 Petr 2,9), onoho bohatství, jež daroval lidem? Kristus, nejvyšší a jediný kněz nové a věčné úmluvy a snoubenec Církve, podrobuje toto dědictví Otcí prostřednictvím Ducha svatého, aby byl Bůh „všechno ve všech“ (1 Kor 15,28).⁶²

Potom se definitivně naplní pravda, že „největší je láska“ (1 Kor 13,13).

⁶¹ 2. vat. kon., pastorální konst. o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 10.

⁶² Srv. 2. vat. kón., dogm. konst. o církvi *Lumen gentium*, 36.

Závěr

„Kdybys znala Boží dar“

31. „Kdybys znala Boží dar“ (Jan 4,10), říká Ježíš Samařance při jednom z podivuhodných rozhovorů, které dokazují, jakou měl úctu k důstojnosti každé ženy a k povolání, jež jí umožňuje účast na jeho mesiášském poslání.

Tyto naše úvahy, které nyní končí, jsou zaměřeny na to, abychom poznali v „Božím daru“, co on, Stvořitel a Vykupitel, svěřuje ženě, každé ženě. V Kristově Duchu může totiž žena objevit celý smysl svého ženství a uzpůsobit se takto pro „opravdové darování sebe“ druhým a tak „nalézt sebe samu“.

V Mariánském roce *si církev přeje poděkovat Nejsvětější Trojici za „tajemství ženy“, - každé ženy - a za to, co je věčnou mírou její ženské důstojnosti, za „velká Boží díla“, která se v historii lidských generací naplnila na ní a jejím prostřednictvím. Vždyť konec konců, neuskutečnilo se v ní a jejím prostřednictvím to, co je největší v dějinách člověka na zemi: že se sám Bůh stal člověkem?*

Církev tedy vzdává díky za všechny ženy a za každou z nich: za matky, sestry, manželky; za ženy, zasvěcené Bohu v panenství; za ženy, věnující se mnoha a mnoha lidským bytostem, jež očekávají nezištnou lásku jiného člověka; za ženy, které bdí nad lidskou bytostí v rodině, jež je základním znamením lidského společenství; za ženy, které pracují v zaměstnání; za ženy, které nesou někdy velkou společenskou zodpovědnost; za ženy „dokonalé“ i za ženy „slabé“, za všechny: tak jak vyšly z Božího srdce, v celé kráse a bohatosti svého ženství, tak jak byly obejmuty jeho věčnou Láskou; tak jak jsou spolu s mužem poutnicemi na této zemi, která je v tomto čase „vlastí“ lidí a mění se leckdy v „slzavé údolí“; tak jak přijímají zároveň s mužem společnou odpovědnost za osudy lidstva, podle každodenních potřeb a podle konečného určení, které má lidská rodina v Bohu, v lůně nevýslovné Trojice.

Církev děkuje za všechny *projevy ženského „tvůrčího ducha“*. které se vyskytly v průběhu dějin, mezi všemi lidmi a národy. Děkuje za všechna charismata, která Duch svatý uštědřuje ženám v dějinách Božího lidu, za všechna vítězství, za něž vděčí jejich víře, naději a lásce: děkuje za všechny *plody ženské svatosti*.

Současně prosí církve, aby tyto nedocenitelné „projevy Ducha“ (srv. 1 Kor 12,4 n.), které byly velkoryse uděleny „dcerám“ věčného Jeruzaléma, byly pečlivě uznány, zhodnoceny, aby „byly k společnému prospěchu“ církve a lidského rodu, zejména v našich dobách. Když církve přemítá o biblickém tajemství „ženy“, modlí se, aby všechny ženy našly v tomto tajemství samy sebe a své „nejvyšší povolání“.

Maria, která předchází celou církev ve víře, lásce a dokonalé jednotě s Kristem⁶³, kéž nám všem vyprosí *také tento plod* v roce, který jsme jí zasvětili, na prahu třetího tisíciletí od Kristova příchodu! S těmito přáními uděluji všem věřícím, a zejména ženám, sestrám v Kristu, své apoštolské požehnání.

Dáno v Římě, u sv. Petra,
15. srpna, o slavnosti Nanebevzetí nejsv. Panny Marie, roku 1988,
v desátém roce našeho pontifikátu.

Jan Pavel II.

MULIERIS DIGNITATEM

Encyklika Jana Pavla II. O DŮSTOJNOSTI A POVOLÁNÍ ŽENY
u příležitosti Mariánského roku

Vydal Zvon,

české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o.,

Praha 1, Spálená 8 v roce 1992

jako svou 43. publikaci

Návrh obálky Josef Karhan

Odpovědná redaktorka Marie Kyrálová

Technická redaktorka Jitka Pavlíková

1. vydání

Sazba Scriptum Praha Tisk Grafia Zlín, s. p., závod 3 St. Město

Náklad 5 000 výtisků AA 3,71, VA 3,92

---

⁶³ Srv. tamtéž, 63.